

Hitel folyóirat estje

Vendégek: Alexa Károly (irodalomtörténész), Csengey Dénes (író). **Vezeti:** Annus József

1989. február 14.

<https://mediateka.ek.szte.hu/items/show/27034>

Hangfájl: 076_077.mp3

Átirat:

[00:00:02](#)

Beszélő 1: Jó estét kívánok mindenkinek. Köszöntök mindenkit a Móra Kollégium nevében és szeretettel köszöntöm vendégeinket, Alexa Károlyt a *Hitel* folyóirat főszerkesztő helyettesét és Csengey Dénest a szerkesztőség egyik tagját, valamint Annus József író, aki ezt a beszélgetést vezetni fogja ma este, át is engedem a szót.

[00:00:24](#)

Annus József: Tisztelt hallgatóság. Megpróbálom néhány mondattal szóra bírni itt a mellettem ülő kollégákat, akiket nem lesz nehéz szerintem. Mindkettőt ismerik már talán televízióból, írásaiból. Alexa tanár úr ráadásul még egyetemi oktató is, tehát rettenetes rutinja van, úgyhogy nem lesz nehéz szóra bírni. Bár az első kérdésem talán meglepő lesz egy ilyen fiatal lapnak a múltjáról szeretnék érdeklődni a közönség nevében, tudni itt nem akármilyen ez a múlt. Annyi **[Hang megszakad]** Bizonyára sokan hallottak róla, hogy valamikor még Illyés Gyula életében indult el az a kérelem sorozat, amely hát megpróbálta tető alá hozni ezt a vállalkozást. Hát elég sokára sikerült.

[00:01:20](#)

Most már ugye a második évfolyamát jegyzi a lap, de hát tudjuk, hogy a múlt évben csak három szám jelent meg. Ennek ellenére mondom, hogy ilyen fiatal a lap, én szívesen venném, ha vendégeink beszélnének arról, hogy hogyan jutott el mégis a megvalósuláshoz, milyen politikai, szellemi körülmények között és hát ennek a praktikuma hogyan is volt, mert azt hiszem, hogy ez bennünket olvasókat érdekli, ha megkezd.

[00:01:49](#)

Csengey Dénes: Igen szóval, úgy gondolom, hogy még 10 évnél is hosszabb a *Hitel* előtörténete, szerintem 40 éves. Tudni illik, 40 éven át nem volt ebben az országban független sajtó. Nem volt ebben az országban olyan lap, amit egy szellemi és egy politikai szándék hozott volna létre, és az próbálta volna magát megmutatni és megépíteni benne.

[00:02:19](#)

Tehát, ez a *Hitel* története és a remélhetőleg megszorodó független lapok története, az tulajdonképpen akkor kezdődött el, amikor '46-ban, '47-ben, '48-ban betiltották mindazokat a lapokat, amik nem voltak a legközvetlenebb ellenőrzése alatt a politikai vezetésnek, de valóban 10 év, most már 11 évvel ezelőtt 1978 Szilveszterén merült fel Illyés Gyulánál a két gondolat a lapalapítás gondolata és a Bethlen alapítvány gondolata.

[00:03:00](#)

Akkor hát '78 az az év lett, aztán amikor Illyés *Szellem és Erőszak* című könyvét nem engedték a boltokba, a raktárba kényszerültek. Nyilván ez is egy motívum volt maga Illyés elhatározásában, hogy most már saját orgánumnak kell jutni. Most már nem lehet olyan szépen és békésen megmaradni abban a megegyezésben, abban a kiegyezésben, amit Aczél György nevével jelezhető kultúrpolitikának 1956 után sikerült Magyarországon kiépíteni. És ez a 10 éves vajúdas, amíg a lap eljutott a megvalósulásig, ez tulajdonképpen nem más, mint ennek az Aczél György-i kultúrpolitikai konstrukciónak az összeomlása, amelyik elképzelésről hát röviden az megérdemel néhány szót, mert sajnos nagyon érdemein alul szerepel Aczél György mostanában a nyilvánosságban. Akkor, amikor egy új nyilvánosság szerkezet kialakulása nyilvánvalóan már nem is megkezdődött, hanem bőségesen folyik az előző korszakról, annak a főszereplőjéről, sőt, fő építészéről nagyon kevés szó esik.

[00:04:30](#)

Hát ennek a koncepciónak az volt a lényege, hogy a hatalom önkorlátozó, a hatalom autonómiák látszatát adja, de elvárja, hogy azok a közösségek, egy író társadalom, egy építész társadalom, egy történész társadalom saját maga belátásából jusson arra az álláspontra, amelyet a politikai vezetés képvisel. És ennek árán megszabadul a legyőzöttségének és az elnyomottságának a napról napra brutálisan megnyilvánuló látszatától és idővel valami kis játéktér is támadhat arra, hogy a szellem és a gondolat törvényei kezdjék elrendezni, legalább kicsi részben a kulturális

palettát. Na, most nyilvánvaló, hogy ebbe a koncepcióba nem fért bele egy olyan lap, mint a *Hitel*, vagy amilyen akár a *Kapu*, nem fért bele független lap.

[00:05:41](#)

Ebbe a koncepcióba nem illett bele magának a függetlenségnek, az autonómiának a gondolata. Tehát, most visszatekintve úgy látszik, hogy '78-ban valóban egyrészt reménytelen volt a lap megindításának a gondolata, másrészt viszont az igénybejelentés maga felért azzal a gesztussal, hogy egy szellemi közösség, méghozzá a magyar szellemi életben meglehetősen súlyos közösség magával Illyéssel az élen. Bejelentette, hogy túl kíván lépni ezen a megegyezésen, amit az Aczéli kultúrpolitika kialakított. S hosszan lehetne sorolni a '80-as évek elején ennek a néha bizony nagyon kicsinyes és nagyon verejtékszagú és egyáltalán nem (?) stációit. Ahogyan lassanként nem is összedőlt, nem is összeomlott, hanem mint a kígyóról a bőre levedlett rólunk ez a kultúrpolitikai koncepció, és amikor lehetségessé vált független lapnak, a *Hitel*nek a megindítása, én nem tudom, hogy beéred ennyivel Jóska.

[00:07:08](#)

Annus József: Hát igen, nem tudom, hogy a közönség is vajon. Akkor mindjárt lépünk tovább. Vajon független-e a lap? A független kétheti lap vajon valóban független-e? Ezt azért, mert nagyon sokan kevernek itt néhány dolgot. Többek között valaki tudatos hírként terjeszti ezt, hogy az MDF lapja. A főszerkesztő helyettes nyilatkozott már nem egyszer, hogy nem az MDF lapja a dolog, két különböző. Az egyik egy szervezet, a másik pedig egy kéthetenként megjelenő lap. No, a kérdés azonban az, hogy valóban független-e.

[00:07:54](#)

Alexa Károly: Hát a függetlenséget úgy nézzük, hogy nem függ állami szervektől, intézményektől, akkor független újság, tehát nem a költségvetési támogatásból jelenik meg, hanem abban a saját magát tartja el. Örömmel jelenthetem, hogy most már elég nyereségesen is.

[00:08:13](#)

Tehát, 60 ezer példányban jelenik ez meg kéthetente a *Hitel* és elég szépen, 100 ezer Forintos haszon van. Hát persze nem mi teszünk zsebre, nem abból öltözködünk csinosan meg mutatósan, hanem mert egyáltalán nem, hanem hát ez valahogy úgy van ez a pénz, ha van. Azért

mondom azt, hogy közösen, mert a függetlenséghez azért van egy furcsa magyar paradoxon mostani időkre jellemző paradoxon, hogy az újság ugye független, tehát senki nem ellenőrzi, nem cenzúrázzák. Valóban nem cenzúrázza senki, igazából csak bírói végzés alapján lehetne terjesztését megtiltani, de lap engedély kellett hozzá, hogy megjelenhessen, amit pedig egy kis (?) birtokol, Ízisz nevű kulturális szolgáltató.

[00:09:03](#)

[...] kaptam engedélyt a *Hitel*nek a kiadására. Tehát ő is kezeli a pénzügyeket az újság. Tehát ezért nem tudok pontosabban mondani. Ami az MDF-et illeti, hogy az MDF-nek a lapja volna ez. Azt hiszem, a helyes válasz azt mondja az ember, hogy nem párt újság, de kacsint közben egy, hogy mondjuk, ezt persze megint egy helyzet ugye az MDF azért nem tudom, ki mennyire ismeri, mennyire rokonszenvez a mozgalommal, vagy ezzel a tömörítéssel, de létszámát nézve azért egy talán legjelentékenyebbnek mondható, szabad gondolkodók. Nem alternatív, hanem egy független, egy szabad emberek gyülekezete vagy mozgalma. Ennek a mozgalomnak nincsen ugye intézményrendszere szintén, nincsen újság, nincstelen és a csatornája nincs rádiója, tehát óhatatlan, ugye egybeesik, ugye látjuk MDF elérhetőségének a névsorát, látjuk a *Hitel*nek a szerkesztőségi névsorát.

[00:10:07](#)

Itt még is átfedések tapasztalhatók. A lap ugye nem kíván pártlap lenni, tehát nem kíván mindennapi párt ügyekbe beavatkozni és azokat kolportálni, esetleg pár idegeket, de a kellően homályos, lutheránus válasz az lehetne, hogy MDF legfontosabb szellemi bázisa és háttere mondjuk a *Hitel*nek, azt hiszem.

[00:10:32](#)

Csengey Dénes: Egy mondatot, hogyha hozzáfűzhetnék. Emlékszem, annak idején a Fű Lajos nagymarosi kertjében volt egy nagy vita kilencünk között, amikor tudtuk már, hogy meglesz a *Hitel* lap engedély, és el kellett döntenit azt, hogy mit fogunk ráírni a címlapra, és nyilván két lehetőség van, az egyik a Magyar Demokrata Fórum lapja és a másik pedig független lap.

[00:11:05](#)

Nagyon éles vita alakult ki ebben az ügyben, és végül az az álláspont kerekedett felül, hogy nyilván szemforgatás volna, hogyha megpróbálnánk azt elhíttetni magunkról, hogy a Demokrata

Fórum ideiglenes elnökségében mást képviselünk, és a hitel szerkesztőségében megint mást. Tehát, egyszerűen azzal lehet megindokolni, hogy a *Hitel* nem a fórum lapja, hogy a Magyar Demokrata Fórum előtt két feladat áll. Az egyik, hogy szellemében, lelkében, erkölcsében megpróbálja újjáépíteni a magyarságot, megpróbáljon egy új, szellemi égboltot vonni egy kibontakozó új korszak fölé vagy ezt kezdeményezni próbálja. De, a másik nyilvánvalóan az, hogy politikai potenciált, politikai erőt és politikai eszközöket hozzon létre, hogy ezek az elképzelések a nemzetről és a demokráciáról életbe léptethetők legyenek, nem lehetnek már akkor illúziók, hogy ez politikai eszközök és közvetlen politizálás nélkül elképzelhető lenne.

[00:12:25](#)

Nem volt elképzelhető. Tehát, az első pillanatban lehetett tudni azt, hogy a *Hitel*, mint kétheti lap, nem tudja mind a két szerepet vállalni, hogy napilapot kell indítani a Magyar Demokrata Fórumnak és az lesz az, amelyik a politikai eszköz lesz, a politikai csaták eszköze. S, a *Hitelt* pedig szerettük volna megtartani, hogyha egy kicsit emelkedettebb kifejezést szabad használnom egy nemzeti, szellemi műhelynek. Most amíg nincs napilap, mert máig sincsen, de ebben az évben várhatóan meg fog indulni, addig a hitel nem lehet egészen az, ami szeretne lenni.

[00:13:13](#)

Mert nyilvánvalóan nem háríthatja el magától a politikai szerepet, a közvetlen politikai kihívásokat, nem csak a Demokrata Fórum felől érkező politikai kihívásokat, mert nincs lapja a Kisgazda pártnak, nincs lapja a Szabad Demokraták Szövetségének, a Fidesznek, egyetlen független mozgalomnak sem. Tehát, nemhogy a Demokrata Fórum, egyetlen független mozgalom jelentkezését sem háríthatja el, hiszen egyetlen hely, ahol megjelenhettek nyilatkozatok, programnyilatkozatok, viták és egyáltalán.

[00:13:50](#)

Tehát, ennyiben nem tud egészen az lenni a *Hitel*, ami akar lenni, de mégis abban, hogy nem a Demokrata Fórum lapja. Ez a megfontolás lappang, hogy, hogy kétféle próbáltuk osztani elképzeléseiben a feladatot, és már akkor számítottunk egy megteremtendő napilapra.

[00:14:13](#)

Annus József: Igen hát, ez hogy mi akar lenni? Elnézést, hogy egy ilyen szegedi példával élek. Tömörkény írta meg, aztán Móra is elővette ezt, már-már, pontos akarok lenni ellopta jó öreg Tömörkénytől, ezt a történetet, hogy miként is ír az író és azt mondja, hogy ahogyan az öreg paraszt egy esős délutánon kiül a tanya eresze alá, hogy ne ázzon, és ott farigcsál és jön a szomszéd és azt mondja, mit csinál kend. Hát nem is tudom hát borotvatok lesz, vagy játék a gyerekek az olyan tudja fene, leginkább, ami lenni akar. Szóval, hogy vajon tényleg, mi akar lenni a *Hitel*. Szóval a szándékaitok szerint ez feltétele-e a lapnak e pillanatban, hogy ezeket a közleményeket, nyilatkozatokat, programtervezeteket, satöbbi közvetítenie kell vagy a szépirodalmi anyag nemcsak ezért van soványabb jelen, hanem azért is, mert békés polgárháborúban is hallgatnak a múzsák, hogy ennyire egyszerűsítsek.

[00:15:21](#)

Tehát, ekörül milyen gondjaik vannak, mert van olyan vélemény, hogy több szépirodalmat várna némely olvasó, jobb verseket, talán többet is nem biztos, hogy többet, így hát jobbat. Széppróza. Persze tudjuk, aki valaha szerkesztett, hogy a kispróza Magyarországon nem most, hanem már 25-30 éve hiánycikk. Ennek sokféle oka van, mindenféle hétköznapi oka is van, de valamiképpen ez tényleg hiányzik első látásra az olvasónak, utána persze bőségesen kárpótolja egy (?) sorozat meg egyebek és elfelejti, hogy nem olvasott egy közepes novellát, szóval nem erről van szó. Én a magam részéről nem hiányolom ezt annyira, de sokan így vetik föl a kérdést, hogy erről mit mondanátok.

[00:16:08](#)

Alexa Károly: Hát most én beszélek [...]? Nehéz erről beszélni, mert valahogy, igazából, bevallom őszintén és nem tudom, ez egy műhelytitok, amit elárulnék, hogy ott közöttünk soha nem volt igazából még ilyen lap megbeszélés, mi legyen az újság. Most ez egy szemérmertlenség lesz ez nekik elmondani és nevetséges dolog, hogy komolytalannak tűnik az egész ügy vagy kisipari jellegű, meg ilyen valamilyen amilyen lenni akar, ugye. Valóban az az együttlétünk és az érkező kéziratok szerkesztik ezt az újságot.

[00:16:51](#)

Ez nem azt jelenti persze azért, hogy merően postabontó funkciót ellátó néhány emberből áll ez a szerkesztőség, hanem a beérkező iratok sugalmazás próbáljuk követni. Ebből az következik,

hogy nagyjából azt hiszem a beérkező iratoknak az egészét tekintve, ami nagyjából azért át tudunk látni annak az arányait, jellegét tükrözi azt, amilyen az újság. Tehát az, hogy kevesebb benne a szépirodalomban, valóban benne van az, hogy kevesebb szépprózát írnak. Vers persze, az terem Magyarországon mindig. Az azzal nincs semmi probléma olyan amilyen a *Hitel*be is megjelenik. Hát ilyen vacakok kicsit meg kicsit jobbak, hát ilyen olyan amolyan, de a próza az, amit idő kell, le kell ülni, el kell vonulni egy csendesebb helyre, ahol valóban a fegyverek nem dörögnek és mondjuk, a Mini Ferenc társaság tagjai nem kornyikálnak az ablak alatt ott.

[00:17:50](#)

Ahhoz békesség kell persze. Ugye ilyen kevesebb van manapság és valóban, ha meggondolnák egymás között, akik mondjuk ismerik a mai irodalmat, hogy milyen kevés az olyan prózaíró van manapság, aki tényleg aki most regényt akar írni, mostanában 1988-89-ben. Nem sok ilyen ember van, aki regényt ír.

[00:18:09](#)

Van? Nem nagyon vannak. Kevesen, mert még novellákat sem nagyon írnak. Ugye ez a tálca novella műfaj, ugye amit a tanár úr is célzott az anno kihalt mondjuk a bolsevizmus következtében is. Mondjuk ez egy tipikusan ilyen polgári sajtó műfaj volt, hogy a lap alján kis tálca volt olyan (?) módon álljon [...], egyiket közölhetnek ugye, hát szóval nem volt ennek egy bizonyos ilyen, az újságíró volt valami a régi világból ugye akkor még ugye volt a független lapok meg mindenből volt legalább 3-4 mindenféle párt. Na, az egy más világ volt elkalandoztam békésebb tájakra. Nos, azt akarom csak mondani, hogy a lapon tehertétel az valóban az, hogy számtalan programnyilatkozat jelenik meg benne, számtalan személyes, szubjektív, vallomások jellegű felhívó, hangsúlyokkal teli szöveg. Azt hiszem azonban mégsem ettől eltekinteni, mert először olyan nyomás van, hogy azt nem lehet azzal félrelépni, vagy előre félrelépni. Azt hiszem, hogy a mai világban a 40 évi torokra forrasztott tenyerek ugye eltávolodtak a szájakról, az arcok elől.

[00:19:21](#)

Kijön az emberből a szó óhatatlanul is. De, mint Bornemissza Péter mondta, hogy a Holdra lőne ki a szó, hogy ha befognák, hogy nem tudnám magamat, hogy artikulálni. Persze nem így mondta még. Nem lehet ez elől félre vonulnunk. Amíg a lapnak ugye, hát neki nincsen napilapja, az MDF-nek és nincsen napilapja semelyik független mozgalomnak,

csoportosulásnak. Kell egy napi politikai funkciót is betöltenie óhatatlanul is. Hát kell reagálnunk eseményekre, a kéthetes lapnak a nehézségeivel is szembe nézve.

[00:19:53](#)

De, hát, hogyha megnyilatkozik mondjuk az éppen aktuális magyar miniszterelnök vagy párttitkár, akkor arra nyilván reagálni kell kapásból vagy is csípőből magyarul mondva, mert ezek sok kacساسágot mondanak, megilyesmi dolgokat mondanak. Most ez nem irónia, ismerjük milyenek, hát a bemutatott Magyarországon adatik újabb időkben, erre mind válaszolni kell.

[00:20:15](#)

De, azt hiszem, hogy ha a dolgok úgy hogy intézményesülnek, tehát a mozgalmak megszerveződnek valóban és intézményeket kapnak, termeket, titkárnőket, újságokat, akkor ez a napi politizálás, mint terv, ez el fog az újságtól hátrálni. Amit igazából valamennyiünknek kimondottan és legfontosabb területe az újságban az az, hogy a magyar sorskérdésekre főképpen esszé műfajban reagáljunk.

[00:20:47](#)

Ezen értve a határon túli magyarság bármely határokat is nézzük most, nyugataikat, keletieket egyaránt. Ugye itt éppúgy, mint a víz, ugye a hő, vagyis hát az energia kérdéseket, az országnak a fogyasztását, nyomorúságát, elburjisodását, elkőkorszakiasodását, éppen úgy, mint bármi más, ilyen Magyarország vagy magyar jelenséget. Ezek, amik minden számban benne van, most nem azért, mert itt van a Dénes, de a lapnak azt hiszem kulcsfontosságú eleme és speciális vonások magyarországi laphoz valóban vannak kolonistáink. Tehát, akik minden számban elmondják, ahogy éppen a fontosnak tetsző dolgokról a maguk 3-4-5-6-8 oldalán a véleményüket, Dénes vagy Fekete Gyula, Eszterházy Péter mondjuk, a Czakó Gábor a maga ilyen rózsaszerű, kis komolytalannak látszó kis formájú mesécskéivel. Na, jó hát olyan amilyen forma az, de elmondhatom, hogy csomó ilyen megemelt politizáló szöveg az ezek a lapnak a legfontosabb ügye is az, hogy ebben van [...] össze az MDF, nem oda fordulnak a törekvésével, hogy valahogy ebben az országban, országot kell teremteni és morált kell teremteni. Szóval ez nagyon fontos, kimondatlanul is a lapnak a háttérében, a munkálkodáson vagy szerencsétlenkedésnek a háttérében ott lévő dolog.

[00:22:20](#)

Annus József: Nagyon örülök, hogy ezt mondja Alexa Karcsi, mert az esszé az, amelyik viszi ezt a lapot és talán biztosíték a jövőre, tudni, azok a független lapok, *Kapura* gondolok, ha valaki jobban kötődik hozzá, mint én, nem sértődjek meg. Azok, a ma szenzációnak ható Petőfi körüli jegyzőkönyvek és egyebek kifogynak pár hónap múlva. Tehát a teremtett műfaj az esszé az, aminek van jövője és azt hiszem, hogy ez a *Hitelnek* ez az egyik nagy erőssége és az is fog maradni, akármennyire nagyobb tere lesz a szépirodalomra.

[00:22:58](#)

Alexa Károly: Várj, csak egy szót, hogy a dokumentum nekünk is azért fontos ügyünk, de inkább ilyen emberi dokumentumok. Szóval még nem láttam soha, ha kapott, mert mindenki a maga lovát dicséri. Persze *Hitelet* jobban szeretjük valamennyien, már akik itt vagyunk, de ugye ezek ilyen (?) időnként, hogy most közölni a [...] a névsorát, ezek meg megvoltak. Több ezer példányban terjedő röpiratokon rajta, szamizdatba mindenhol [...].

[00:23:23](#)

Csak nekem tényleg ezt kurázsiként betenni egy újságban ez valóban ez egy gesztus volt. De hát én szerintem hosszútávon talán van ilyen fontos egy embernek az '56-os története, hogy ő hogyan élte azt meg, hogyan verték meg, mit csinált, mit érzett, amikor látta, hogy esik le egy vörös, vagy döntik le ilyen lángvágóval lábánál és áll két ilyen csizma ott, szóval ez gyönyörű dolog. De tényleg. Levágja filmben is, ezért talán fontosak ezek az emberi dokumentumok.

[00:24:00](#)

Annus József: Ott folytatnám, hogy hogy ez biztosan a jövője is lesz a *Hitelnek*. Ugyanakkor a magyar élettől, a magyar kulturális élettől való egyéb kapcsolatokra gondoltok-e? Nevezetesen erre gondolok, hogy el tudnék képzelni egy nagyon harcias, nagyon igényes tévékritika rovatát például a *Hitelnek*. El tudnék képzelni színházzal foglalkozó írásokat, nem biztos, hogy színi kritikákat, hanem a tendenciákról, a magyar dráma ügyéről és a többi. Ugyancsak az esszé nyelvén, olyan gondolkodó emberek tollából, akik itt is ülnek meg, akik (?) is például. Igen, hát a könyv kritikát azt későbbre akartam hagyni, de előbb ezekkel a mindenkit érdeklő kérdésekről.

[00:24:53](#)

Csengey Dénes: Hát valóban hát olyan a *Hitel*, ami amilyen az életünk. Hát a kétharmad része legalább a szerkesztőségnek író. Kérdezd meg Csurit, hogy mikor írt utoljára verset. Kérdezd Fekete Gyulát, hogy gondol-e mostanában regénybe kezdeni? Én igazán nem is tudom, hogy Csurka mikor írta meg ezt az egészen félelmetesen húsbavágó darabot, a *Megmaradnit*, a Gyulai Várszínház és a Nemzetibe egy hónap alatt, miközben az alatt az egész hónap alatt az izét szervezte, a június 27-i tüntetést a Hősök terére. Szóval, ahogyan a mi életünkéből szorul ki, mint ahogyan, hogyha megfeszülnek a viszonyok és megsokasodnak az ügyek, akkor min lehet, a legfontosabb ügyeken lehet takarékoskodni az ember rosszabbul bánik a családjával, rosszabbul bánik a feleségével.

[00:25:54](#)

Kevesebbet találkozik a szerelmével. Az igazán intim, az igazán intim bensőséges ügyet. Na, furcsa módon ezen spórol. Véletlenül se, ha azt mondja, hogy az a fontosabb dolog, hogy a fiam, a feleségem, az apám és mondjuk, a műveim, a regényt tervezi, egy kategóriába esik. Hanem az, hogy jól van, majd veled holnap, majd veled, akkor, hogyha megnyugodtak elcsitultak egy kissé az ügyek.

[00:26:26](#)

Tehát, amennyi a *Hitel*ben a szépirodalom, a mi életünkben, írók életében még annál is kevesebb. Tehát, egyszerűen hihetetlen feladatok torlódtak egymásra. 40 év után egyszerre kellene megcsinálni azt, hogy kiemelni a víz alól, kiemelni a föld alól a magyar irodalomnak, a magyar kultúrának, a magyar demokratikus gondolatnak azt a 40 éven keresztül folytonosan létező, de 40 éven keresztül folytonosan láthatatlan szövetét, ami rögtön érthetővé tenné azt, hogy mi történik most ebben a pillanatban. De akkor szembe kellene nézni azzal, hogy ebben a pillanatban nincs elképzelésünk, arról egy nemzetnek nincs elképzelése arról, hogy milyen ő, hogy milyen szeretne ő lenni szabadon, függetlenül, szuverénül. Nem tudjuk, hogy milyennek szeretnék a magyar falut, ma a 21. század közepén, a magyar kisváros, a magyar közélet.

[00:27:35](#)

De egyáltalán, hogyha úgy jobban utána fürkésznénk, hogy milyen ma a becsületes ember, akire azt mondjuk, akiről egyszerűen látjuk, tudjuk, hogy ez a becsületes ember mennyit lehet azon számon kérni, egyszerűen 40 éves érték pusztítás és érték szétzüllesztés után az alapoktól

kellene mindenben elindulni, és egy szétvert korszak boltozatát utólag meghúzni, és egy következő korszak alaprajzát és a nagy befogadó elképzeléseit megalkotni. Na, most eközben folyik maga a harc, a lezárt korszak és a még nem elkezdődött új korszak erői között egy politikai mélyvíz, egy szinte néha egy politikai iszapbirkózás, amiben egyetlen fogást sem lehet elmulasztani, mert alulra kerül az egész ügy.

[00:28:41](#)

Tehát három ilyen elemi erő keresztezi egymást a szándékainkban, mert e közül a három közül egyikre se lehet azt mondani, hogy ez kevésbé fontos, most a másik miatt ettől eltekintek, mint ahogyan az egész ország életére. **[hang megszakad]**

[00:29:05](#)

Ha az lenne a jellemző, hogy nagyon nehéz ma bárminek lenni és csak annak lenni, mert amikor egy hosszú, nyomasztó korszakon keresztül minden politika, amikor mindent a politikától kell visszafoglalni most, akkor nem lehet csak történésznek lenni, mert politikai harcokat kell megvívni. Láttuk, 10-11-én, hogy nem is olyan egyszerű politikai harcokat kell megvívni, ahhoz, hogy régi evidenciák elhangozhassanak, nem lehet, hogy közgazdásznak lenni, mert politikai harcokat kell megvívni ahhoz, hogy működőképes gazdasági modellek életbe léphessenek. Nem lehet írónak lenni, mert politikai harcokat kell megvívni a szólásszabadságért.

[00:29:52](#)

Nem lehet egyszerűen csak tanárnak lenni egyetemen sem, középiskolában sem, általános iskolában sem, mert közben az egész magyar iskolának le kellene dobnia magáról egy régi burkot, el kellett csapnia azt az ostobaságot, hogy ő valami szellemi harcnak küzdő tere lenne, ahol ki van jelölve a győztes, hanem helyett a tudományok univerzumával kellene foglalkozni. Szóval nagyon nehéz bárkinek annak lenni ma ami, mindenkinek szinte mindennel kell foglalkozni, mert most minden politika és mindent a politikában lehet megnyerni. Tehát, nem tudok hinni abban az emelkedettségben, abban a jövő alapozó messzire tekintésben, amelyik, ki tudja vonni magát ezekből a mindennapi harcokból.

[00:30:44](#)

Mert itt most mindent el lehet veszíteni, és ennek az ellenkezőjét nem merném ugyanezzel a biztonsággal mondani, de talán sokan érzik, hogy nem tudni mennyi ideje, fél éve, egy éve, hogy mikor is történt, de lassan beszivárgott ebbe az országba valami furcsa érzése az esélynek, hogy itt most talán meg lehetne nyerni ezt a hazát.

[00:31:13](#)

Meg lehetne nyerni ezt az országot. El lehetne képzelni egy lakható helyt a világnak. El lehetne képzelni egy olyan Magyarországot, amelyik Anyaországa tud lenni a világ magyarságának. Ritkán adódik olyan korszak, amikor egyszerre minden sürgős és egyszerre minden halaszthatatlan. Ez most ilyen, véleményem szerint. Az a nagyon valószínű, hogy a *Hitel*ben ezek nem annyira, mint ennek három kihívás vegyületeinek valami nagyszerű elegye, hanem sokszor görcs és sokszor billenés, de ez dolgozik benne, hogy nincs most amit el lehetne engedni, nincs most ami ráérne.

[00:32:06](#)

És valóban, ha még egy szót, hogy nagyon az fogja eldönteni a független lapok sorsát, hogy szenzációra játszanak, vagy pedig gondolatuk van egy népről, gondolatuk van egy korszakról, ami most készül. Volt egy pillanat a Magyar Demokrata Fórum életében, amikor nagyon meg lehetett érezni azt, hogy most valami ettől a perctől kezdve másképpen van.

[00:32:38](#)

'87-ben, Lakiteleken az ember háta beleborzongott egy egyszerű tömondatba, hogy ez miközben itt vagyunk 150-en elhangzott. Volt egy olyan korszaka ennek a megkezdődött átalakulásnak, amikor annyira nyilvánvalóan tilalmakkal és lehetetlenségek szegült szembe egy tisztán és pontosan végigmondott mondat, hogy rögtön mindenki az egészre vonatkoztat, rögtön mindenki azt érezte, hogy ettől az egész változik meg, és nem volt semmi szükség arra, hogy pontosan, tételesen felmérje a helyzetet a csűröt, ami van.

[00:33:27](#)

És pontosan lépésről lépésre elképzelje a jövőt, amit kíván és megmondja a lépéseket, amiken keresztül tartani akar efelé a jövő felé, hanem volt egy ilyen katartikus időszaka magának a

kimondásnak, magának a beszédnek, magának annak, hogy egyszer csak felegyenesedtek emberek, s úgy döntöttek, hogy elég az elhallgatásból, elég a mellébeszélésből és elég a hazugságból. Most már jobban fenyeget az, ami akkor következik, ha minden így megy tovább, mint eddig, de ez elmúlt. Talán tavaly májusban volt, amikor azt lehetett érezni, hogy kisebbek lettek a tapsok a fórum üléseken.

[00:34:15](#)

Pontosabb lett az odafigyelés. Szóval, amikor a metaforából, a szimbólumokból a maguk valóságába tértek vissza a szavak és akkor már nem volt elég a bátor mondat, akkor már a pontos mondat, a meggondolt és a megfontolt mondat tudott csak eléggé erős lenni. Az országban egy kicsit lassabb ez a folyamat, de valóban igazad van ebben Jóska, hogy el fognak fogyni Sztálin bűnei, el fognak fogyni Rákosi bűnei. Két kiadásban már nem lesz szenzáció a nem olyan gyorsan, mert hát van bőven az biztos.

[00:34:59](#)

De el fog jönni az az idő. Egyébként természetesen, amikor nem tud szenzációs lenni, az, hogy valaki elmondja, hogy valami 30 évvel ezelőtt megtörtént. Egy egészséges és a maga múltjával, helyzetével tisztába jött közösségben csak az tud igazán izgalmas lenni, ami most van, vagy most készül vagy, most készülne, de lehetetlen. Tehát akkor lesz az a pillanat, amikor vége lesz ezeknek a „Titkos ügynöke volt a cári titkos rendőrségnek Sztálin” című szalagcímek, amikor egyszerűen elhúzza a száját az ember, hogy ugyan ne tréfának már velem, amikor nem a múltját keresi a közönség a lapokban, hanem a jövőjét keresi a nyilvános beszédben. Akkor fog ez a váltás megtörténni, szerintem nagyon hamar és a *Hitel* azért próbálta magát visszatartani ezektől a nagyon szenzációs dolgoktól, amik itt megjelentek az elmúlt fél évben vagy egy évben, mert ez a számítás volt, hogy a nagyobb lélegzet nem a szenzációban van, hanem egy szellemi építkezésben van.

[00:36:33](#)

Alexa Károly: Még azért válaszolnék a konkrét izére, a tévé ügyre. Ez praktikus dolog egyfelől, valóban és kapcsolódik Dénesnek a szavaihoz, hogy a magyar kultúrának ilyenfajta hordozója, hát ez kultúra hordozó televízió még egy vitakérdés lehet Magyarországon, hát másutt is persze.

[00:36:54](#)

Az így nem utal olyan produkciókat, már művészeti produkciókat nagy számban, amiket érdemes volna rendszeresen szemlézgetni. Ez az egyik dolog, hogy nem hiszem, hogy nagyon érdekes volna, hogy a magyar színházi élet sem olyan, hogy nagyon sok szót. Hát én nem tudom, hogy ki hogy van vele, de én nem találom olyannak, hogy nem is nagyon járok színházba igazság szerint persze, mert elszoktam tőle. Esténként MDF gyűléseken kell részt venni meg más helyeken, na, szóval, de a másik ok persze a praktikusok, hogy nagyon kevesen vagyunk, szóval ezek a dolgok, hogy televízió szemlézés, kritizálás vagy hasonló ezekhez telefonálgatni kell, szervező munkát kell végezni és a lapot azért igazából három ember, aki összerakja.

[00:37:45](#)

Tehát nem jut rá idő. A körülmények is olyanok, hogy [...] munkádat folytatni érdembeli tehát, hogy nyugodtan békében, technikai felszerelten, európai módon. Nem, ez egy teljesen, hát nem nagy kupleráj, van bizonyos jó oldala egy ilyen intézménybe, de ebbe ez egy két kis szűkös kis helység és ott tényleg mindenki ügyes, bajos Demokrata Fórum beli párttag, vagy nem is párttag mozgalmi tag mondjuk még így.

[00:38:18](#)

Csengey Dénes: Mindig állt 10 ember Fórum ügyben.

Alexa Károly: Álldogálnak, akkor ez hozza verseit, a másiknak csak valami baja van, ha meg a tanácsi elnökkel van Kiskunmajsán, mindig. És nem lehet telefonon ugye, persze mindig el van romolva érdekes módon, szóval nem lehet igazából ilyen munkát végezni ilyen körülmények között, de ez remélhetőleg most már alakul ebben is.

[00:38:42](#)

Annus József: Ezt akartam kérdezni, hogy a kongresszus hozhat-e változást ebben, hogy talán kevesebb teher hárul rátok személy szerint. Nem valószínű.

[00:38:49](#)

Alexa Károly: Hát ezt senki nem tudja, személyekre lebontva.

[00:38:55](#)

Csengey Dénes: Hát nem, a terhek racionálisabb megoszlását hozhatja. Arra hiába gondolnánk, hogy most az országos gyűlés után vége van, mert tehát szó sincs róla, csak akkor kezdődik. Most kezdődik az igazi politikai harc a magyar demokráciáért. Ez nyilvánvaló. Nem lehet azt gondolni, hogy vége van, biztos az, hogy...

Alexa Károly: Ez igénybejelentés volt, ami egy éve zajlik, nem munka.

[00:39:22](#)

Csengey Dénes: Igen, biztos az, hogy ebben a pillanatban nincs készen az új, friss politikusi gárda, amelyik át tudná venni ettől a kilenc embertől, aki kezdeményezte a fórumot. Tehát hiába a helyzet, úgy fest pillanat, hogy hiába is akarnánk kilencen, jól megfontolt írói és lassan a lélegzetvételnél szemponthoz leköszön és azt mondani, hogy ennyi volt a miénk volt ez az átmeneti szerep, amíg létrejött a politikai játéktér.

[00:40:00](#)

És most legyen a politikusoké a szó. Nem lehet látni ezeket a kész politikusokat, de közben nyilvánvaló az is, hogy egy repülőgépből nem lehet 5 ezer méter magasan kiugrani ejtőernyővel a pilótáknak csak azért, mert ők már itthon vannak, mert ők itt laknak, ahol most száll a gép, vagy ide igyekeznek, ez teljes képtelenség. Tehát, nagyon is elképzelhető az, hogy néhány írói pálya, néhány évig egyszerűen szünetelni fog, mert nemhogy könnyebb és kevesebb lenne az ügy, hanem az országos gyűlés után nyilvánvalóan, aki maradt egy terveink szerint kibővülő, jelentősen kibővülő elnökségben, annak az egész életét bele kell tenni és el kell halasztani minden egyéb tervet. Na, most ezek nagyon nehéz kérdések, mert én 36 éves vagyok. Ha én néhány évet mondok, az nem ugyanaz, mintha az 59 éves Csoóri Sándor mond néhány évet, ameddig addig szünetel az írói pályája vagy Fekete Gyula. Ez személyes mérlegelés mindenkinek, ami pedig a *Hitel*t illeti, ezeknek a terheknek a megoszlásában a napilap fog nagyon sok mindent megoldani, és az, hogyha a Demokrata Fórumnak végre, mint ami most már küszöbön van, lesz egy olyan irodája, ahova oda lehet menni, és ami nem a *Hitel* szerkesztősége lesz.

[00:41:39](#)

Mert ebben a pillanatban ez a sok dolog szinte megbénítja egymást néha valóban. Mondok, egy napot, egy példát, egy bizonyos hétfő délután 6 órakor, amikor még nem voltunk készen a lap következő számával, de már együtt ült egy másik teremben a Demokrata Fórum 40 tagú kibővített elnöksége. Kezdődött volna az ülés, akkor kezdődött el a program megalapozása. Eközben néhány nyugatról visszaküldött erdélyi menekült várakozott odakint. Ezen kívül a japán televízió, a Newsweek riportere, valami magyarlap és hárman, háromfele adtak interjút. A negyedik próbálta elkezdni a kibővített elnökségi ülést, amit persze nem lehet elkezdni, mert pont az hiányzott volna az első napirendhez, aki a Newsweek-el beszélt. Közben ketten próbálták befejezni a *Hitel* következő számát, hogy azért az is a nyomdába mehessen és ez pusztán azért van, mert egyelőre az az egyetlen két helyiség van a talpunk alatt, ott a Budai Vigadóban az a kis szoba az a *Hitel*, az a Demokrata Fórum, az minden, de a menekültek azzal jönnek, hogy ha valaki Erdélyből jön, menten odajön.

[00:43:16](#)

Az ország egy jelentős részének a része az ügyeit oda hordja, és megint amit az előbb mondtam, egyikre sem lehet azt mondani, hogy nem, hogy nem fontos, hogy ráér, hogy ezt nem csinálom. Nem lehet azt mondani, hogy akkor most nem fejezzük be a *Hitel* következő számát. Nem lehet azt mondani, hogy nem tartjuk meg a kibővített elnökségi ülését. Nem lehet azt mondani, hogy nem adunk nyilatkozatot egy komoly nyugati televíziós társaságnak. Nem lehet azt mondani öt menekültnek, akit Svédországból visszatoloncoltak, hogy aludjanak ma a pályaudvaron, majd holnap vagy holnapután, vagy amikor ráérünk, tudunk foglalkozni velük és ebből áll össze az egész.

[00:43:58](#)

Tehát valóban, itt van igazad abban, hogy ami lenni akar, nem azért mert rá hagynánk ilyen nagyszerű ösztönösséggel, hogy majd csak kiforogja magát, hanem azért mert egyszerűen nincs meg a nap huszonnégy órájában az az idő, amikor először te magad, egy fél órát gondolkodva magad elé néznél, hogy most mivel is kezdeném meg ezt a mai napot. És ugyanez a szerkesztőségnek, a szerkesztői közösségnek sincs megadva, hogy most tűnődünk egy picit arról, hogy mi hiányzik a *Hitel*-ből, mi nincs még a *Hitel*-be. Beszéljük meg az elmúlt 2-3 számot. Beszéljük meg, hogy erre milyen olvasói reflexió levelek, például időt kellene szánni arra, hogy

hogy ki-ki a nevére jött leveleket, amik a *Hitellel* foglalkoznak, felolvassa. Ezek fontos információk.

Alexa Károly: Rengeteg jön csak a Hitel címére, halomszámra.

[00:45:00](#)

Csengey Dénes: Szóba se jöhet, hogy ilyesmire ebben a pillanatban idő volna. Tehát, egy nagy elűszottság, egy nagy zavarodottság, de az alján egy elszántság és egy megfeszülés, hogy nem lehet elengedni egyik ügyet sem, ami van.

[00:45:25](#)

Annus József: Köszönöm szépen. Én most átadnám a közönségnek a kérdés jogát, mert lehet, hogy itt mi, olyasmiről beszélünk, ami nem lehet biztos, hogy mindenkit érdekel.

[00:45:34](#)

Alexa Károly: Annyit, hogy ez nem, azért ez nem panasz volt és nem önsajnáltság, hát te is...

[00:45:38](#)

Csengey Dénes: És nem is hencegés.

[00:45:39](#)

Alexa Károly: Mert azért ez jó, hogy ez így van. Hála a jó Istennek. Na, szóval tényleg és ez a hétfő nem 6-kor, reggel 7-kor kezdődik vagy fél 7-kor már nyomdában kell, szóval ez hosszú dolog meg kedd is, meg a szerda is, de azért nagyon jól csinálni, nagyon jó dolog. És adja isten, hogy minél tovább lehessen. Amíg élünk esetleg.

[00:46:02](#)

Annus József: Tessék, van is kérdés.

[00:46:06](#)

Kérdező 1: Nem sajnálattal, hanem inkább irigykedve hallja az ember, hogy mennyi ügyet el kell intézni a szerkesztő bizottságnak és milyen mérhetetlen nagy felelőssége van ilyen tekintetben a vállán, de mint olvasó, az ember, magát a lapot tartja a kezében, és ezt a nevet és

nem tudja és nem is mindig tartozik rá, az az igazság. A produktum az, ami szeretik. Néhány kérdésem van most. Egyet-kettőt tennék csak fel valójában, illetve megjegyeznék a lappal kapcsolatosan egy új dolgot.

[00:46:45](#)

Annus József mondta és vállalták is valamennyien az hiszem, hogy ők is érezhetik, hogy valóban a lap erősségét az esszék adják. Azok az írások, amelyek végig gondolnak történetekről, magyarságról, demokráciáról, sorskérdéseinkről nagyon igényesen dolgozik. Na, most nagyon sokszor én úgy érzem, hogy ezek igen kiváló írások, de az irányultságuk egyformasága miatt és a szenvedélyességük és a hangütésük egyformasága miatt sokszor, nem azt mondanám, hogy egysíkúvá vagy unalmassá válnak, mert nagyon távol álljon tőlem, hogy ezt mondjam.

[00:47:35](#)

De kicsit túlságosan egyfelé nyugatinak látszik amellet, hogy a koncepcióval természetesen nagyon egyetértek. Én nagyon szívesen látnék a folyóirat hasábjain vitákat, polémiákat, például olyanokat, amilyen az életünkben azt hiszem, hogy a Csengey Dénes és Balassa Péter levélváltása volt annak idején, ami rendkívül fontos alapkérdéseket próbált tisztázni és elindítani a gondolkodást. Nagyon jó lett volna, ha például a Püski Sándor legújabb, Püski Sándor körül kialakult levélminta ezeken a hasábokon zajlik. Tehát a Verkes Tamás, a Balassa Péter és mások írásai itt szerepeltek volna.

Alexa Károly: *Új élet*beli ilyen vérlázadás cikk, [...] közölte, volt egy *Új élet*be is egy cikk az inkább talán, ott is elég volt, csak mondom zárójel bezárva és nem, Isten őrizz.

[00:48:39](#)

Kérdező 1: Igen, gondolnak-e ilyenre, ez az egyik, a másik pedig tehát, hogy vitákat termeljenek a lapba, hogy még érdekesebb és gazdagabb, izgalmasabb legyen, ez az egyik, a másik pedig konkrétan a Püski ügyel kapcsolatosan mi az álláspontja a szerkesztőségnek. Elég nagy vitát kavart be Magyarországon és nem is vagyok teljesen tisztában a mögöttessel. Egyelőre.

[00:49:13](#)

Alexa Károly: Püski ügyre. Mondanék pár szót mondjál te is majd róla. Itt ugye a vita, a helyzetünk most nekünk az, már a *Hitel* címlapi helyzete, hogy a (?) rajta van ugye, ott a Püski Sándor a neve nagybetűkkel szedve, mint a tiszteletbeli munkatársáé vagy szerkesztőtársunké. Na, most ő itt kialakult egy nagyon heves és indulatos polémia, amely meglehetősen sok nemtelen dolgot dübörgettet és emlékeket idézett föl. És ennek a minket érintő legfontosabb eleme az, hogy egy olyan fajta nyomást próbálnak gyakorolni a napunkra, hogy ezt hogy álljunk mi el, nyilvánosan tagadnánk meg Püski Sándort, teljes egészében, életének az összes, majdnem 80 esztendejét és tegyük rá a lapra az ő nevét. Na, most ezt nem tesszük meg, mondanom sem kell.

[00:50:16](#)

Ilyen fajta bojkottnak, ilyen fajta nyomásnak nem vagyunk hajlandók engedni, mert úgy érezzük ez (?), még sok vita volt köztünk is már erről, szóval bent beszélgettünk a dologról. Az én véleményem az, amiben mások is egyetértenek, hogy ez az életmű, ez az élet, amit Püski Sándornak a neve címkéz, ez messze fontosabb annál jelentős az egész magyarság szempontjából, mintsem egy valóban, néhány mondatában tán rosszul sikerült, ügyetlenül megfogalmazott hírlapi cikkel még ellensúlyozni lehetne. Ez egy sokkal fontosabb dolog. Ez az ember azért a magyar kultúrában olyan dolgokat tett ki meg a két háború közti, illetve a *Magyar Élet* kiadótól kezdve a mostani New York-i kérkedő munkásságáig, amit nem lehet, egy pár ilyen, esetleg régebbi üzleti konkurens, konkurenciaharcra a visszamenőleg nullifikálni. Tényleg, kiiktatni a köztudatból és nem is akarjuk mi ezt megtenni. Ha a Püski Sándor úgy dönt, hogy ő leveszi a nevét a lapról, akkor az ő döntése. Ez szabad döntés persze, de mi ezt semmiképpen nem óhajtjuk befolyásolni. Na, most ami az egész ügyet illeti, itt valóban arról is vita folyik, hogy ki kezdte ezt a cirkuszt. Most ez a Cserépfalvi nevű kiadó, vagy pedig a Püski féle régi cégnek, tehát Püski Sándor.

[00:51:50](#)

Na, most én ezt nem akarom eldönteni, ki-kí utáni forrásoknak. Én egy dolgot viszont nagyon pontosan érzékelek a zsigereimben, hogy ez a dolog mikor lobbant föl. Ez a 40 éves régi ellentétek mikor bukkantak elő. Akkor bukkantak elő, amikor néhány akcióban, néhány dologban politikai eset kapcsán egy meglehetősen határozott körvonalú, kompromisszum sor vagy valami akció egység jött létre a különböző típusú, mentalitású, szellemiségű, akár fajtájú,

vallású, ellenzéki vagy szabad független mozgalmak között. Ez a fajta akció, és ez a fajta koalícióval hajlandóság, ez zavar bizonyos kedélyeket. Nyilván kinek az érdekében áll, hogy egy ilyen dolog ne jöhessen létre. Tehát így fogták ceruzámat, kiálltam a költővel és nyilván kiállhat, ugye elég könnyen kikombinálható, hogy kinek az érdekében állt, ezt a dolgot meg ő rendíteni.

[00:52:54](#)

És valóban meg kell mondanom, sikerrel is tették ezt. Valóban, aki olvasta ezeket a Drucker Tibor nevű illetőnek a nyilatkozatait az esti újságba vagy ez a zsidó hetilapban lévő cikk. Ezek valóban, ezek nagyon kemény fogalmazványok, amitől elszórtunk, és aztán az egész ügy messze nem olyan súlyos, gondolom nem olyan fontos dolog ez, hogy ilyen hangon lehessen, vagy kelljen beszélni egymással embereknek.

[00:53:25](#)

Tehát, mondjuk, mi jön a *Hitel*-be. Meg van rá módunk, hogy mi nagyon keményen fellépünk Püski Sándor mellett, vannak érveink is. Egyet hadd mondjak csak el, hogy ha már előszedtük ugye, hogy kinek, milyen kiadványai voltak, hogy Püski kiadta ezt a tisztaeszlári pernek az ügyét, és korántsem egy olyan fajta vérvád vagy vérképét kiáltó szöveg, mint ami ahogy azt a kommentárokból azt az ember gondolhatná, de akkor megnézed ugye, hogy a Cserépfalvinál milyen kiadványok voltak a háború utolsó időszakában.

[00:54:01](#)

Neki miért volt sokkal több könyve ugye az elítélt listán, mint Püskinek. Az végig nézhető szöveg vagy címsor megjelent még az is. (?) ezt a listát vagy, mint kommentár, de nem tettük, mert ez nem a mi ügyünk. Püski Sándort úgy tiszteljük és kedveljük, ahogy van. Nem örültünk annak, hogy belement ebbe a dologba. Persze nem örültünk neki, és amit ugye Bíró Zoltán írt az újságba, az a befejezettnek hittük az egészét a részünkről.

[00:54:31](#)

Erre azonban jött egy válasza Hősi Istvánnak, amit közölni fogunk a következő számban. Arra már megint fog választani Bíró Zoltán és Esterházy Péternek van egy kis szövegecskéje, amelyikbe nagyon okosan kimondja azt, hogy ki kell, mondjuk ki tényleg, hogy valaki

közülünk, ezt a rosszat mondott, ezt nyugtázzuk, ezt mi mondjuk ki magunkról és ez dolgot fejezzük is be azzal, amit én erről tudok.

[00:54:57](#)

Csengey Dénes: Szóval hát, itt két dolog van. Van a Püski-Cserépfalvi vita a Magyar Hírlapban, amelyik tulajdonképpen szót sem érdemelne, és van egy másik kérdés, egy tulajdonképpen 40 év óta valóban elvermelt kérdés, a magyar zsidóság helyzete, a zsidóság és a magyarság viszonya. Ez az egész kérdés 40 év óta szinte el van süllyesztve a magyar nyilvánosságban. Nyilvánvaló az is, hogy Püski Sándor nyilatkozatának van egy olyan mondata, amitől ezt neki is megmondtuk, egyszerűen el kell állni. Nyilvánvalóan nehezen lehetne érvelni amellett, hogy Magyarország azért lépett be a második világháborúba, hogy ezzel megmentse a magyar zsidóságot.

Alexa Károly: Szamárság de [...]

[00:55:58](#)

Csengey Dénes: Szerencsétlen megfogalmazás. Ez nem azért mondom, mert annyival akarnám elintézni, hogy na, Püski elszólta magát, ha nem szól, minden rendben van így, hogy csak az elszólás a hiba, de ebben a szerencsétlen mondatban azért valódi dolgok lappanganak és a másik dolog nem lehet ennek az interjúnak a vitájában megoldani azt a kérdést, azt a 40 éve halasztódó kérdést, hogy is állunk most a magyar zsidóság ügyében. Teljességgel alkalmatlan rá és még hozzá azért, mert ugye itt most Püski ki van kiáltva antiszemitanak és zúdul rá minden vád nemcsak rá, hanem ugye, mint láttuk, az *Élet és irodalomban*, mind azokra a magyarokra, akik eddig még nem határolták el tőle magukat.

[00:56:59](#)

Ez egy olyan lehetetlen helyzete a valódi vitának, hogy itt most nincs mód így tisztázni, hogy mi is történt, mert azért bocsánatot kérek. Püski Sándorról nem lehet úgy beszélni, még ez a mondata kapcsán sem, minthogyha ő lenne Szálasi Ferenc. Itt nagyon komoly distinkciókat kell tenni. Itt nagyon komoly dolgokat kell végig beszélni. Végig kell beszélni azt, hogy kétségtelen, hogy a zsidóságot a második világháborúban ért tragédia, az valóban európai méretű katasztrófa, de azt is végig kell beszélni, hogy Budapest az egyetlen európai főváros, amelyiknek a zsidósága el tudta kerülni az internálást.

[00:57:54](#)

Az egyetlen európai főváros, és amire Püski nagyon szerencsétlenül céloz, voltak a második világháború ideje alatt, a magyar politikában, a magyar közéletben és a magyar szellemi életben olyan tényezők az egyházaktól bizonyos politikai körökig, amelyek igenis szívükön viselték a zsidóság megmentésének a sorsát. Kétségtelen, hogy ők ellenzékben voltak. Nem ők voltak kormányon, nem ők léptek be a második világháború itt van a mondat tarthatatlansága, de az egész történet mérhetetlenül több annál és mérhetetlenül bonyolultabb és tagoltabb annál, sehogy ennek a mondatnak a megvitatása körül nyugodtan a végére lehetne járni az, hogy nem kezdeményeztünk vitát ennek kapcsán a mögött két felismerés áll az egyik, hogy mi is mindannyian tudjuk, hogy **[felvétel vége]**

[00:58:58](#)

Csengey Dénes: És kettő, hogy Püski Sándor és Püski Sándor életműve és Püski Sándor része a magyar kultúrában nem ez a mondat, hanem a könyvkiadói tevékenysége a háború előtt és a könyvkiadói tevékenysége 1970-től fogva New Yorkban, amelyik a magyar irodalom nemzeti kötődésű részének a Magyarországról száműzött, és Magyarországon meg nem jelenhető részének adott otthont, publicitást.

[00:59:31](#)

Tehát, a maga a Püski is mérhetetlenül több mint ez az egy mondat, és pláne pedig ami a vitában felrobban a zsidókérdés az mérhetetlenül több, mint ennek az egy mondatnak a pro vagy kontra megítélése. Tehát nyilvánvaló, hogy most, amikor nyilvánosan kell új életet kezdenie egy országnak, nem fogjuk elkerülni és nem is akarjuk elkerülni azt, hogy ez a kérdés, mármint a magyarországi zsidóság fájdalmai sérelmei. És viszont az ő fájdalmaikban, sérelmeikben ejtett sebek miatt kelt újabb sérelmek egy nyilvános és katartikus kibeszélésben a múlté lehessenek, ezt nem fogjuk elkerülni, de e mondat körüli vita teljesen reménytelen lett volna, hogy olyan eredményekre jusson, amik nem mérgezik ezt a viszonyt. Hanem, minden fél számára megnyugtatóan tisztázzák, ezért nem nyitott a *Hitel* a maga hasábjain vitát erről az ügyről, de ez nem jelenti azt, hogy nem foglalkozunk a gondolattal, hogy magát az ügyet, a mélyebb ügyet nyugodt lélegzettel végig kell beszélni.

[01:00:59](#)

Nem hadi helyzetben, nem háborús helyzetben egy mondat miatt, hanem a nyugodt és felelős szembenézésben, amikor mind a két fél el van készülve rá, mert ez a legfontosabb egy ilyen vitában. Mind a két félnek elkészülve kell lennie arra, hogy a kibeszélés során őt katartikus élmények érik őt, meglepetések érik. Megrázóan kell szembesülnie a saját eddigi gondolkodásával. Mind a két fél hangsúlyozom. Egy ilyen vitát nem lehet abból a pozícióból lefolytatni, hogy az egyik oldalon vádlók és a másik oldalon pedig vádlottak beszélnek. Ezt így nem lehet.

[01:01:51](#)

Alexa Károly: Kérdés elejére egész röviden válaszolnék, hogy a sokat egybehangzó, hevületű kiáltvány, ha jól interpretálok a kérdést. Megközelítési módú szöveg az újságban valóban sok, ezt mi is észleljük, de már tettem egy célzást, hogy olyan nagy az ilyenfajta szövegek a nyomása, áradása, ez a „hogya kimondom”, elmondom mi a véleményem nekem a bűdös nagymarosi erőműről, ugyanúgy a Kádár rezsimről, '56-ról, szóval, nagyon nehéz vissza vagy kanalizálni ezt az áradást.

[01:02:30](#)

És valóban egybecseng, vannak egymást kimondhatják ezekbe a hasonló hangnemű, magas tónusú szövegek. Remélhetőleg, hogy ez a kimondás eufória, ez most elfog majd halkulni kicsikét és akkor tényleg érdembelibb fogalmazások, érdembelibb tónusú beszédek jönnek majd. Hozzánk is, meg hát majd lesz itt közöttünk is ez a tónus.

[01:03:00](#)

Annus József: Tessék, további kérdések.

[01:03:04](#)

Csengey Dénes: Szeretnék visszakérdezni, nem tudom, hogy a kérdésére megkapta-e a választ rendesen. Nem szeretném, hogyha éppen ebben a kérdésben kibeszélt értetlenségek maradnának közöttünk, mert annyira azért én is fontosnak tartom. Igen.

[01:03:19](#)

Kérdező 1: Nagyon okosnak tartom a gondolatmenetét és elfogadhatónak azzal, amit a legvégén mondott, hogy kinek a [...]. Nagyon fontosnak tartom és a mindennapi életben is lépten-nyomon konfliktusba kerültem ezekkel a dolgokkal és az egyetemi hallgatók között is, vagy egyáltalán bárhol, mindennapi életben. Úgyhogy így elfogadom.

[01:03:50](#)

Alexa Károly: Ehhez tennék még egy ilyen teljesen személyes megjegyzést, ehhez ez az egész Püski, az egész zsidó, nem zsidó ügyhöz. Hát az a feszélyezettség, fesztelenség kéne ez ügybe is, a beszélgetésre is, ami másba megvan, ugye? Hát én így 40 nem tudom, valahány éves vagyok lassan vagy hát nem is a lassan, és igazából Magyarországon talán két vagy három ember beszélgettem már, zsidó származású, zsidó emberrel erről a dologról. Teljesen ilyen, mintha két ember beszélgetne, két normális ember, akinek közös témája van.

[01:04:22](#)

Furcsa módon viszont nem Magyarországon, tehát még Kolozsváron egy zsidó költőnő, egy költővel vagy mondjuk, Münchenben egy zsidó író vagy akárkivel ott megvan ez a fesztelenség. De azt hiszem, hogy itt azért nem idevágó, mert olyan a nyomás, ott mindenki magyar író, magyar költő, ugye lehetsz zsidó, akár örmény, bármi. Ha magyarul írsz, akkor nincs más, akkor te is benne vagy ízébe, ott vagy benne.

[01:04:49](#)

De azt hiszem, hogy itt valóban a szabadság, a demokráciának kell eljönnie ahhoz, hogy ez a vita kialakulhasson, hogy ne azt nézzük, hogy milyen hátsó szándékkal fogalmazok, direkt félre, szándékosan félre a szembe lévő embernek, hanem tényleg ezek esztelenül nyugodtan lehessen erről is beszélni. Hát miért nem lehet erről beszélni valóban.

[01:05:12](#)

Ezt kell mondani mindig, leckeként feltenni, hogyha egy ilyen ügy eszünkbe jut, hogy miért nem lehet erről beszélni. Tényleg, teljesen új, azzal a normális hangfekvés, ami minden más kérdésnek meg kell tárgyalni.

[01:05:25](#)

Magunkra kell felszabadítani, a magunk belsejét, erre a dologra. Az egész elvermelt, ilyen magyar zsidó viszálykodás meg traumák meg visszamegyek. Ezeket napjára kell hozzá minden elemével együtt. A zsidósáig(?) bezárólag mindent meg kell mondani, hogy mi történt. Azzal persze, hogy azért én már nem ő felelős azért, hogy Szállasi Ferenc csinált a mindenségit, ne kenjenek rám milyen dolgokat. Kivonulok a büntudat alól is. Vállalni, de disztingválva dolgokat.

[01:05:58](#)

Csengey Dénes: Mint ahogy komolytalan dolog lenne azt mondani, hogy Weiss Manfréd, aki ugye a Magyarország hadiiparát finanszírozta ebben a bizonyos háborúban. Tehát, én úgy tudom, senki nem vetette fel annak a gondolatát, hogy ahogyan Weiss Manfréd viszonyult ehhez, a zsidóság számára tragikus kimenetelű és a magyarság számára is tragikus kimenetelű háborúhoz, hogy ezt valamelyest magára kellene vennie a zsidóságnak, mint kollektívának. Erről senki sem beszél, de mind a két oldalon óvakodni kellene a kollektív vádaktól és a pontos beszédre kellene törekednie.

[01:06:43](#)

Én nem hiszem azt, hogy maga a pusztá demokrácia, maga a pusztá szólás- és sajtószabadság elég lenne ennek a megoldásához. Hogyha nem tudjuk megtalálni a közös felülemelkedésnek azt az erkölcsi mozdulatát, amire itt most szükség van, akkor a szabad sajtó az katasztrófába is torkollhat ebben az ügyben, szabad lövöldözésbe és szabad nyilazásba. Én azt gondolom, hogy a demokrácia helyett, annak az egyetlen gondolatnak a nyilvánvalóvá tétele nyithatná meg ennek a fesztelen beszédnek a menetét, hogyha, és ezeket tudom, hogy megint nagyon nehéz, mert Auschwitz emlékéitől nem lehet csak úgy elszakadni. De, ha a zsidóság meg tudná tenni azt, hogy nem Auschwitz pozíciójából próbálna beleelegyedni ebbe a beszélgetésbe.

[01:07:51](#)

Hogyha közösen tudomásul tudnánk venni azt az egyébként elemi tényt, hogy a zsidóságban nincs életveszélyben, a zsidóságban nincs létében fenyegetve. Talán ez volna az a mondat, ami után fesztelenebb beszédet lehetne kezdeni, ami után senki nem úgy érezné, hogy most azonnal életről és halálról, kollektív életről és kollektív halálról van szó, mert a zsidóságban nincs életveszélyben, nincs lét fenyegetettségben, bármennyire is felröppennek néha olyan hangok,

mintha abban volna, Spiró György. Nem kommentálom. De közülünk senkinek nem jutott eszébe az, hogy Nádas Pétert leckéztesse meg azért, mert Spiró György olyan költeményt közölt az új *Mozgó világban*, amelyet közölt. Erről szó sincs, hogyha ez kölcsönös tud lenni és mondom, észrevesszük ezt az egy, de ki is mondjuk hangosan.

[01:09:00](#)

Ez egybe, mint egy ígéret és nyitó mondat a mi részünkről, nincs létében fenyegetve a zsidóság, és ha ezt elhiszi, akkor talán megteremtődik a fesztelen beszédnek, nem a tét nélküli beszédnek, nem a léha könnyű beszédnek, de a nyugodt beszédnek a lehetősége.

[01:09:30](#)

Kérdező 2: Szeretném megkérdezni, hogy kik azok jelentősebb szerzők, akik elfordultak attól is. Akinek kérdezhetek tovább, hogy tervezik-e más irányultságú szervezőknek a megszólaltatását gondolok itt Eörsi, Konrád, Kiss János, Tamás Gáspár. Az SZDSZ-nek a képviselői.

[01:09:52](#)

Csengey Dénes: Mindegyik szerzőnk. Konrád már szerepelt, Tamás Gáspár azt hiszem most szerepelt a négyes számban. Eörsi éppen a Püski vitához szól hozzá a következő számban.

Alexa Károly: De most versfordításai jelentek meg ebben a legújabb számban.

[01:10:09](#)

Kérdező 2: Ez most valami alkalmi megszólalás vagy éppen hosszabbtávú?

Csengey Dénes: Nem alkalmi megszólalás. Hát, a Tamás Gazsi most érkezett haza egy hosszabb angliai tartózkodásról, és ez az írása, ami a *Hitelben* megjelenik, ez azért 10 év óta az ő első publikációja lesz olyan újságban, amit standokon lehet kapni és tudod, ilyenkor azért az ember, most Tamás Gazsi helyébe tudom képzelni magamat, mert beszélgettünk erről előtte. Azért ő maga is érzi, hogy ez egy pillanat és megnézi azt a helyet, hogy hol. És ő úgy döntött, hogy itt.

[01:10:48](#)

Alexa Károly: Tegyük hozzá a szövegében, ő egyforma súllyal bírálja az MDF-et is, meg a Szabad Demokratákat is. Tehát az MDF is megkapja a magáét tőle. De hát a saját, baráti közeg, amiben ő szokott vagy van benne az is, hogy milyen jelentős szerzők. Hát nem tudom, hogy eltávolodtak volna-e. Akik ilyen nyilvánosan, eddig bojkott szerűséget, hogy ők nem publikálnak, azok ilyen mit mondjak, ilyen szakíró szerűségek. Szóval nem írok, vagy mondjuk egy szociológus fiú mondta nekem egy volt ismerősöm, egy régi ismerős.

[01:11:24](#)

Nekem mondta, hogy egy ilyen lapba ahol ízé, hát ő nem. Hát akkor csókoltattuk. És akkor hát majd máshol publikálgat, ha éppen közli a dolgozatait. Meg egy irodalomtörténészről tudok, aki azt mondta, hogy akkor szintén akkor ő is, hát akkor (?). Nem volt ez komoly dolog, de volt rá esély, mert azért ez a valóban a bölcs ember az átlátta, hogy miről van itt szó. Konrádnál nem kell magyarázni azt, hogy most kinek az érdekéért folyt a történet. Eörsi is van annyira rafinált ember tudja, hogy most merre hány méter. Tényleg. Mindent tud, de nem volt probléma. Persze, hogy ők ez ügyben az ő érzékenységük egészen más, mint a mi érzékenységünk. Hát teljesen nyilvánvaló, de azt hiszem, hogy illusztrációként mondanám, hogy ahogy mi ezt a kérdést kezelni szeretnénk, a következő számban megjelenik két, talán, két ilyen szöveg is ilyen írása. Éppen két hölgynek, egyik Földes Anna nevű, Izraelben járt többször is, akkor megint, miért magyar zsidó ő. Egy ilyen nem önmarcangolás és szép vallomásos szöveg. Másik pedig Kartal Zsuzsa nevű hölgy, aki ebben a nem tudom, milyen a zsidó szervnek most a neve, ami kivált a hivatalos zsidó cégből.

Csengey Dénes: A Zsidók Kulturális Egyesülete.

[01:12:51](#)

Na, annak egy ilyenek politológusa ez a hölgy és hát elmondja, hogy pontosan milyen program van, milyen célúak és a *Hitekt* kérték arra, hogy közölnék ezt a program szövegüket. Nyilván látják azt, hogy hogy nem valami fasiszta figurákkal van a lap tele. Hát persze hogy nem. Ez egy bajkeverés volt. Ez a jó szó, bajkeverést csinál. Próbáltak itten régi sérelmeknek a programozásával. Nem ér meg ennyit az egész, a beszéd.

[01:13:22](#)

Csengey Dénes: Sajnos megért ennyi, azt hiszem

Alexa Károly: Annyi más dolog is van.

[01:13:31](#)

Kérdező 3: Ezt nem lehet úgy lezárni, hogy az előbb említett szerzőkkel együtt két oldalról, hogy úgy mondjam. Enyhítő nyilatkozatot kell közölni, hogy elégünk van ebből a [...] honnan tudott, honnan irányított manőverrel.

Csengey Dénes: Megint beszálssz a történetbe, amit mondtam, hogy ebben nem lehet beszállni, ezt a vitát nem lehet felvenni. A másik vitát akarod felvenni. Egyébként Püski meg fog nyilatkozni ebben az ügyben. Most itthon van és mondta nekünk, hogy maga is gondolkodott és meg fog szólalni ebben az ügyben, elképzelhető, hogy éppen a *Magyar Hírlapban*, ahol az egész dolog történt, és szóval talán nem kell helyette lezárni ezt senkinek.

[01:14:21](#)

Alexa Károly: Hagyni kell, hogy elcsituljon vagy eliszaposodjon az egésztől. Jön a szerző, magyar, zsidó, magyar zsidó, zsidó, akármilyen és akkor jó a szöveg, akkor megjelenik, ha nem jó, akkor vagy igen, vagy nem.

[01:14:46](#)

Annus József: Az jó, szintén szegedi mondat. Juhász Gyula mondta, hogy nincs öregebb, mint egy tegnapi újság. Úgyhogy a *Magyar Hírlapot* is el fogják felejtetni. Tessék. Kérdés van-e, mert. Bizonyára.

[01:15:13](#)

Kérdező 1: Had kérdezzek megint. Egy megjegyzésem lenne ismételten, tán a hallgatással is összefügg. Azt kérdezném, hogy a hallgatói táborról van-e valami ismeretük, és nyilván ilyen szociológiai felmérésnek nem építettek meg mindenkit, az olvasói táborban. Most, mint például erre az estére sokkal több egyetemi hallgatót vártunk. Azt itt tanárúrral váltottunk most néhány szót, hogy tudtuk, hogy olvassa bizonyos kör az egyetemisták közül a *Hitelet*, de nincs olyan átütő népszerűsége úgymond, vagy olvasottsági én úgy gondolom. És itt egy kicsit tágítani a

kérdést, hogy itt Szegeden, nem belülről mondott, kívülről látom. Az MDF irányába sem mozdulnak az egyetemisták, tehát nincs affinitásuk. A bölcsészhallgatóknak, legalábbis, akiket jobban ismerek.

[01:16:17](#)

Alexa Károly: A Fidesz felé van? A Fidesz felé van, nem?

Közönség: A Fidesz fele sincsen.

[01:16:23](#)

Alexa Károly: Hát akkor, mi akkor KISZ-nek? Vagy hova?

Közönség: Sehova nincs.

[01:16:32](#)

Kérdező 1: Van-e visszajelzés arról, hogy legfiatalabb nemzedék érdeklődéséről?

Alexa Károly: Nincsen felmérésünk. A *Hitel* esteken résztvevők alapján hát úgy gondolom én, hogy jobbra értelmiségi emberek olvassák ezt az újságot. Tehát, nem is meglepő, értelmiségi újság, értelmiségiek írják, olvassák, értelemszerűen. Vélhetőleg, és úgy látszik, hogy nagyon sok Demokrata Fórum tag is olvassa, járhatja vagy rokonszenvezik vele. És valóban az az igazság látszik, hogy kevés ifjú arc vagy fiatal arc látszódik ilyen alkalmakkor. Nem most. Hát most speciális hely.

[01:17:28](#)

De hát nem, szóval lehet, hogy egy unalmas újság, tehát nem tudom, szóval, hogy a konzervatív, úri középosztálynak való újság. A keresztény magyar középosztálynak való lap, szóval nyilván szép dolog lenne, ha az lenne, mint az *Új idők* annak idején. Hát nem tudom, szóval ez nagyon zavarba ejtő tény, hogy kinek írjuk az újságot magunknak, vagy vén krampuszok olvasgassák. És tényleg, nem komolyan mondom, ez nem, nem ez egy dolog.

[01:18:00](#)

Csengey Dénes: Nem is az, hogy vén krampuszok én másképp látom ezt egy kicsit. Mert mostanában amikor megjelenik egy új lap, vagy megjelenik egy szex kazetta videóban, vagy

akármilyen, akkor a televízió riportere felteszi a kérdést a szerkesztőnek, a kiadónak, vagy aki éppen ott ül, hogy kit célzott, meg hogy, melyik réteg van megcélózva.

[01:18:36](#)

Melyik korosztály van megcélózva, ami annyira megalázó kérdés, hogy csodálom, hogy senki nem utasítja vissza. Mert a kérdés alján az lappang, hogy lapot csinálni, a nyilvánosságot megteremteni és valamilyen módon befolyásolni kizárólag manipulatív szándékkal lehet. Olyan szándékkal, ahol az van elhatározva, hogy kit fogok én megnyerni, nagy tömegeket és majd megpróbálom kifundálni, hogy ennek milyen útja, módja van. Hát, hogyha feledésbe ment is a nyilvánosság teremtésnek van egy másik lehetősége is. Az, hogy van egy gondolat, van egy eszme, van egy nagyobb lélegzetű érzés, van egy elképzelés és az próbál megszólalni, azt próbálja kiformálni magát.

[01:19:38](#)

És azután majd eldől, hogy kit tudott megszólítani. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy nem lehetnek gondok azzal, hogyha ez a gondolat mondjuk, esetleg én nem vagyok meggyőződve róla, látványosan nem jut el bizonyos rétegekhez, akiről pedig elképzelhető volna egyébként, hogy nemzet demokrácia, emberi szabadság ügyei iránt fogékonyak és érdeklődőek lennének. Akkor ott nyelvi és kommunikációs problémák lehetnek, de én nem tudom elképzelni, hogy ezen úgy segítsünk, hogy különböző közvélemény kutatásokkal kiderítsük azt, hogy mik azok a grafikai formák, mik azok a nyelvi formulák, mik azok a címlap formulák, amik hatnak, robbannak, bombák és majd akkor meg lesz célózva a réteg. Azt el tudom képzelni, hogy erőfeszítéseket kell tenni azért, hogy gondolatok, eszmék és elképzelések el tudjanak kezdeni működni olyan körökben, amelyek minden valószínűség szerint fogékonyak rá.

[01:21:00](#)

Tehát sokkal jobban hiszem azt, hogy *Hitel* esteken, mert hát nem hiszek izében, ilyen gépes, közvélemény-kutatásban. Hogyha itt ma este 20-30-an elmondták volna, hogy valóban mit gondolnak a *Hitel*ről, és hogy hagyjuk már ezt, vagy azt a rovatot abba. Meg hagyjuk ezeket vagy azokat a gesztusokat, irányokat és vegyük már észre végre, hogy ehelyett inkább erre és erre. Szóval emberek között ezt hasznosítható, mert a lapot se úgy szerkesztik, hogy géppel, komputerrel ki van dekázva, hogy milyen hatások vannak abban, milyen súlyok, milyen effektusok, izék. Hanem emberek összeolvassák, és végül azt mondják rá, hogy jól van, akkor

ez készen van, akkor ez egy szám. Tehát, azt hiszem, hogy inkább például a *Hitel* estek tapasztalatai lehetnek azok, amik ebben az ügyben figyelemre intenek bennünket. Én nagyon komolyan veszem az ilyen megjegyzéseket. Pláne, mert látható egyetértéssel találkozol.

[01:22:21](#)

Annus József: Én azért mondtam, hogy hosszútávon hiszek a *Hitel*nek, mert azért valami olvasás, szociológiai spekuláció nem árt ehhez, hogy most nagyon harsány, nagyon hangos a magyar sajtó. Ez olyan dolog, hogy egy Stradivarival hiába próbálnak valami gyönyörűen játszani egy fúvószenekar közepén. Szóval a *Reform* meg a nem tudom és nyomják és villamosra való olvasmányokat tonnaszám termel a magyar sajtóipar, mert azzá vált. A *Hitel* nem villamosra való olvasmány. Szóval nem tudom ki, hogy van vele, de én a *Hite*lt két napig olvasom. Mert megnéztem az első három oldalt, a tartalomjegyzék, akármilyen, amit mindjárt el kell olvasni. És azt mondom, hogy na, Pistáé, most a Csurkáié elég hosszú lett, majd délután. Szóval mert ahhoz oda kell ülni, mert írók írnak, hát nyilvánvaló, hogy nem lehet ilyen harsány, nem lehet villamosra való olvasmány belőle.

[01:23:17](#)

Tehát, ezért hiszem azt, hogy a többiek le fognak kopni. Mert le kopnak, meg nincs akkora vásárlóerő, nincs akkora érdeklődés, nincs annyi idő. Hogy minden ilyen, már van egy ilyen is, hogy *Új idő*. Említettem azt a Herceg Ferencet, azóta (?) is ott van, ennek nincs ott. Ugye Végh Antal főszerkesztésével. Nyilván, újság március 15-én jelenik meg. A szlogenje is elég, ilyen példákat fogtok látni Pesten, hamarosan március 15-én, utcán vagyunk. Ez az *Új idők* című lapnak a hirdetése. Nem fizetnek nekem, hogy én ezt most itt elmondtam. Egy percig nem csodálkoznak.

[01:23:55](#)

Alexa Károly: Amúgy is utcán lettünk volna, ha ezt [...]

Annus József: Tehát ilyen lapok is indulnak. Na, most arra se kért meg senki, hogy én jósoljak, hogy ez hány számot fog megélni. De azt hiszem, hogy öt alatt lesz, mert nem tudom elképzelni, hogy egy irodalmi, szórakoztató, tehát egy picit a volt Galsai féle, *Grimasz* is be van ebbe (?), meg nem tudom micsoda. Szóval egy ilyen. Nem valószínű, hogy tudják, hogy mit akarnak, de lesz belőle valami, ezt ilyen buli alapon összes dobta a hét leggazdagabb a magyar író az alaptőkét.

[01:24:29](#)

Ebbe Hernádi, Végh Antal, Csukás Pista, mert most már ő is milliomos a Süsüből ugye. Hát persze, és valahogy így összejött megint egy. Tehát, ezek szerintem biztos, hogy kérszéletű lapok lesznek, ez a dolog természetéből következik két számot meg fognak venni belőle a nézők, mi van már ebbe és nincs megint még egy réteg varró meg nem tudom, de lehet hogy azzal fogják éppen elriasztani.

[01:24:55](#)

Csengey Dénes: Hát igen és Végh Antal, mint márciusi ifjú egy kicsit tréfás ötletnek tűnik. Már így első látásra is, de hogy az még egy szóra a *Hitel*. Én azt hiszem, hogy a *Hitel* ezzel a 60 ezerrel elérte azt a példányszámot, amit valaha is el akar érni. Egyszerűen tudomásul kell venni azt, hogy a *Hitel* nem csak a gyakorlati a most megvalósult és olvasható, de az általunk elképzelt nyelve, stílusa és az zsúrnál stílus között távolság van és feszültség van. És most itt volna a lehetőség arra, mert ebben a pillanatban egyetlen egy lap sem, egyetlen egy orgánus sem a saját szellemi értékén kel el, hanem ott van még mindegyiken a félig-meddig a betiltottság hímpora, a pirosság hímpora és a szenzáció csalogatása ott van.

[01:26:07](#)

Lenne most lehetőség reklámmal, izével, kicsit látványosabban feltornászni a *Hitelt* százezerre. Talán, még annál is följebb, de nem akarjuk, mert emellett más a más az elképzelésünk a lappal. Azokkal az emberekkel, azokkal az olvasókkal akarunk egy elmélyültebb és hosszabb eszmecserebe bocsátkozni, akik egy-egy hírlapi cikkely mélyén túl, egy-egy napi ügy mélyén túl, egy-egy aktuálpolitikai fordulat mélyén túl, foglalkoznak a nemzet, a magyarság, a demokrácia és az emberi szabadság gondolataiba és tudomásul kell venni, hogy egy ilyen lap egy valódi, már nem pihegő, hanem megnyugodott lélegzetű demokráciában nem tömegcikk és nem is akar az lenni. Ezt a korlátot nem akarjuk látni.

[01:27:22](#)

Alexa Károly: És van még egy titkos szándékuk. Egy ilyen be nem vallott egyetlen mondat, hogy a lapot minél inkább az olvasók írják. Tehát, minél több olyan ország, az egy 40 éven keresztül azért eléggé nagy csöndre volt kényszerítve és nagyon sok olyan és most látszik ilyen Demokrata Fórumon összegyűlt ember, hány jól politizáló, okos ember, jól fogalmazó, jó érzületű ember azért van. Mégis megmaradtak, vagy még kitermelte szépen a csöndbe, ők is az

ugyanúgy újságban benne. Írják meg a maguk történetét, a maguk szakmájának a dolgait. Egyre több olyan szerzőnk van, aki valóban névtelen ember. Szóval ilyen most lesz talán vele valami. Nagyon komolyan gondoljuk, hogy ezeket minél több ilyen szerző legyen nálunk. Bocsánat hogy itt.

[01:28:11](#)

Csengey Dénes: Egy szót, ha szabadna ehhez. Eszembe jutott róla valami. Ez nem csak arról szól ez a gondolat, amit Karcsi mondott. Nagyon fontos szerintem, hogy a *Hitel* lesz valamilyen, hanem arról szól, hogy itt van ebben az országban egy hatalmas szellemi kapacitás, a vidéki értelmiség, amelyik ebben a pillanatban megnyomorítottan, önbizalom vesztetten, emigráns tudatban, száműzött tudatban és összegörnyedten a saját napi viszonyaik között is megalázkodni, vagy legalábbis hallgatni, kényszerülve jár és létezik. És hogyha valaki, ezt nyilván egy nap nem tudja megcsinálni, de a gesztust jelezheti, a mozdulat irányát jelezheti, hogyha ennek a rétegnek a szellemi kapacitásai fel tudnának szabadulni. Aki ennek a rétegnek önbizalmat tudna adni, tartást tudna adni, önbecsülést és méltóságot tudna adni, az megtalálta azt a szellemi és erkölcsi tartalékot, ami most nagyon úgy látszik, hogy ebben az országban egyszerűen nincs meg és nincsen sehol.

[01:29:42](#)

Mert figyeljétek meg, hogy mennyire most, nem akarom ezt a szót használni, hogy belterjes lett, de mennyire szétválík ma a magyar nyilvánosság írókra és olvasókra. Mennyire szétválík beavatottakra és azokra, akik nincsenek is abban a helyzetben, információk hiányában és ez az önbizalom hiányában, hogy bele is szóljanak, akik csak hallgatni, úgy tanulták meg az életükben, hogy nekik az a szellemi működés, hogyha hallgatnak, hogyha olvasnak, hogyha tájékozódnak. És nem az a szellemi működés, ha beleszólnak és formálnak és alapítanak és teremtenek. Ezelőtt 50 évvel Magyarországon egyáltalán nem ment ritkaságszámba, hogy középiskolai tanár egyben akadémikus volt. Kinek jutna ma eszébe. A gondolat is túl bátorinak hangzik.

[01:30:51](#)

Vagy képzeljük el. Én néha próbálom elképzelni, hogy ma valahol mit tudom, én Szekszárdon mondjuk, ahol én születtem van egy tehetséges húszéves fiú, akiben nagy szándékok vannak, de aki mondjuk nem kerültem egyetemre, főiskolára és nem kerül Pestre és mondjuk nem is

akar, mert közben mondjuk raktáros, vagy én nem tudom micsoda. De van benne egy elképzelés arról, hogy például írni szeretne, írásban politizálni szeretne, és hogyha rágondolunk ennek a lehetetlenségére, akkor vesszük észre, hogy mennyire belépő díjakat szed ez a mostani kultúra és mostani, vagy mennyire nem lehet az utcáról bekerülni a nyilvános beszédbe, holott egy országban épelméjű járókelők vannak, Ottlik úr szavával élve. Értelmi járó-kelők vannak, akik a dolgokról vélekednek. Körülbelül ugyanannyi kompetenciával, mint egy nyomdász végzettségű pártfőtitkár. És nem biztos, hogy sokkal kevesebbel. És mégis mennyire a lehetősége is elenyészett annak, hogy ez az értelmi járókelő megszólaljon és eldöntsön vitákat, például. Szóval nagyon fontos volna ez a bizonyos laikus szerző gárda, amelyik ugyanaz a modell, mint a középiskolai tanár, akadémikus gárda.

[01:32:26](#)

Tehát, hogy az ország ne úgy épüljön fel hierarchikusan, szellemi értelemben is hierarchikusan, hogy van a falu, amelyik szinte a föld alatt és van valahol a főváros, annak is néhány kerülete, és hogy ott születhetnek csak szellemi csúcsteljesítmények vagy szellemi teljesítmények, mert minthogyha ez a közérzet volna az értelmiségben, ami életveszélyes. Mert egy nemzet szellemi kapacitásának kilenc tized részét egyszerűen olyan helyzetbe hozza, hogy annak a számára fel sem merül, hogy ő megmozduljon és bekapcsolódjon egy ilyen nemzeti, szellemi vállalkozásba, ami mondjuk egy új korszak elképzelése és megalapítása lenne. Borzasztó fontos.

[01:33:19](#)

Annus József: Most már kérdezhet.

Csengey Dénes: Bocsánat.

[01:33:21](#)

Kérdező 2: Nekem legutóbbi részben nagyon tetszett a Csurkának az írása. És azt hiszem, hogy ez egy változás, amivel érdemes és lehet is vitatkozni. Én azt gondolom ezt vitát fog gerjeszteni az az elképzelés, és amit most szeretném kérdezni az egy más természetű ügy, hogy a januári *Valóságban* Hajdú János megszólalt az ominózus [...] tétével kapcsolatban nem tudom, hogy [...] ügyet, tehát akár Csoóri megszólal-e ennek kapcsolatban vagy úgy gondolják, hogy a maradjon a valóság ügye.

[01:33:52](#)

Csengey Dénes: Túlbecsülné Hajdú Jánost, hogyha most ennyi idő után még szót vesztegetne erre. Hajdú Jánosnak az a mozdulata már akkor is beszélt saját maga ellen és most se kívánja meg azt hiszem, se az erkölcsi világrend se senkinek az igazságért, hogy most még rajta külön látványosan elverjük a port. Szerintem Csurinak kisebb gondja is nagyobb annál, mint hogy most Hajdún elégtételt vegyen.

[01:34:21](#)

Alexa Károly: Azért úgy tudom, hogy a valóságban lesz majd vita ez ügyben. Szóval hoz le hozzászólások, mondták páran, hogy készülének. És azért nálunk sincs egészen úgy elvetve gondolat, valamilyen reflexió valahogy hozzászólnánk, úgy értve rajta, hogy volt rengeteg válaszevél annak idején a Hajdúnak a szövegére. Amiben egy sort nem közöltek persze értelem szerűen az *Élet és Irodalomban*. Esetleg felmerült köztünk, hogy nem döntünk-e, hogy ebből valami válogatást adni. Hogy akkor milyen vita volt, milyen vita nem lehetett és milyen érvek voltak ezen rajta a disznósággal szemben? Hát nem tudom, hogy egy aktív nagykövet sérthető-e, szidható-e. Nem tudom [...]

[01:35:04](#)

Csengey Dénes: Persze hát a törtóriai pontossága miatt ezt biztos meg is kell tenni, de.

Alexa Károly: Én nem tudom, felmentünk, beszélgettünk erről.

Csengey Dénes: Most csak arra próbáltam válaszolni, hogy Csoórinak kell-e itt most. Hát Csoóri megtisztulva és megcsillantva került ki abból az afférból, amivel meg se szólalhatott, Hajdú erkölcsi halottként. Hát mit akarjon még? Csoóri Sándor Hajdú Jánostól, semmit, azt hiszem.

[01:35:42](#)

Kérdező 3: Az előző kérdésre, tehát az egyetemisták és az MDF viszonyára visszatérve. Nagyon szeretnék egy mondat megjegyzést fűzni ehhez. Én magam is bölcsész vagyok és őszintén, úgy tapasztaltam, hogy meglehetősen kevés hívet szerzett az MDF magának a bölcsészkaron és az egyetemen általában. Én is elgondolkoztam ezen, és ki is alakítottam egy teóriát maga számára. Tehát az én véleményem szerint, ahogy én tapasztaltam. A bölcsészkaron

uralkodó légkör és az ottani oktatásban a legtöbb tanár oktatási módszereibe és a szellemiségéből áradó, tehát az ott kialakult szellemiség nem kedvez az MDF által képviselt irányvonallak. Az én véleményem szerint az számít a bölcsészkaron például menő dolognak, ami lila ködben úszik és avantgárd. De, viszont némiképpen elítélik az egyszerű, magyar nyelven kimondott és esetleg megjelenő sorskérdésekkel foglalkozó műveket, könyveket, akármiket.

[01:37:08](#)

Tehát, ami olyan egyszerű magyar ember nyelvén szólal meg, az némiképpen szerintem snassznak számít, és ha mit tudom én, ha esetleg az '50-es évekre emlékeztető fordulattal akarok élni, akkor azt is mondhatnám, hogy megfertőzte a bölcsészkart egy bizonyos urbánus szellem. És az ott tanult diákok, nyugati dekadens irodalom és a hazai urbán irodalom körében élnek. És némiképpen taszítónak is tartanak olyan eszméket, amik hangsúlyt helyeznek a népességre. Az én véleményem szerint az egyetemi diákok jobban vonzódnak egy például az SZDSZ által képviselt polgári, radikális, liberális eszmerendszerhez, mint az MDM-hez, tehát ez az én magánvéleményem. Csak ezzel magyarázom.

[01:38:16](#)

Csengey Dénes: Talán ebben egy kicsit szigorú voltál a bölcsészkarhoz ebben a lila ködben vagy urbánus és hogy nyugati dekadens irodalmak. Én úgy vagyok ezzel, hogyha fiatal emberek a sorsuk megalapítása előtt álló fiatal emberek nem foglalkoznak a hétköznapi élet dolgaival abban én valami mérhetetlen reménytelenséget és esélytelenség érzek meg. Tudniillik, hogy gondold el. Nem kell elgondolni, nyilván benne élsz magad is, hogy a bölcsészkaron az ember emlékszem rá én is. Hát tulajdonképpen az emberiség nagy ügyeivel és korszakkal is és évezredekkel foglalkozik. Mindenképpen egy nagyszabású, szellemi világban él és közben egy megalázó, lealacsonyító és teljesen reménytelen helyzettel kell szembenéznie akkor, amikor például fontolóra veszi azt, hogy most vajon mit is fogok én tenni, hogyha majd elvégeztem ezt az iskolát és megyek valamit csinálni, hogy lesz családom, hogy lesz lakásom, hogy leszek én olyan ember, aki körülnéz a saját dolgaiban és azt mondja, ez így legyen.

[01:39:42](#)

Ez pedig így legyen. Hát persze, hogy halogatja a lélek, hogy megtanulja idejekorán a kérvény írásokat és a folyamódásokat és el előre készüljön a megaláztatás iskolára. Én abban

reménytelenséget érzek, és eleve leveretettséget érzek, hogyha fiatal emberek nem érdeklődnek az élet dolgai iránt.

[01:40:11](#)

Most a másik. Én mindig ellene voltam ennek a generációs megosztottság elvnek, de ma valóban úgy látom, hogy van realitása a hangnak, hogy a fiatalság nagyon más elképzelések és nagyon más követelések köré rendeződjön. És ezt az SZDSZ-re is értem egyébként, mint azok a mai politikai mozgalmak vagy készülődő pártok, amik a színen vannak. Mert egy reálpolitikai elgondolás számára teljesen nyilvánvaló, hogy itt egy korszaknyi építkezésről van szó, ameddig ebből az országból egy lakható ország lesz. És a húszéves emberek számára pedig nyilvánvaló az, hogyha nincsenek különös családi erőforrások, vagy ami azt hiszem, hogy éppen mostanában kezd megszűnni vagy legalábbis kell, hogy kezdjem megszűnni, hogy nincs valami intimebb kapcsolatban bizonyos ideológiai régiókkal, akkor számára teljesen reménytelen.

[01:41:28](#)

Neki nem jelent semmit az, hogy itt 20 év múlva vagy 30 év múlva itt egy rendes ország lesz, mert azt mondja, hogy 4 ezer forint a kezdő fizetésem és 12 ezer forint albérlet egy olyan lakást Budapesten ahova szülhet gyereket nekem az a nő, akit mondjuk feleségül akarok venni, és 4 ezer forint a kezdő fizetésem és 1 millió vagy másfél millió forint egy lakás. Ha el se költeném, akkor lenne 30 év múlva belőle lakásom. Ha mindent úgy félretenném, ahogyan van.

[01:42:08](#)

Tehát nagyon is nagyon is el tudom képzelni azt, hogy az ifjúság, mint egy politikai elhatározásból megegyezik abban, hogy mindaz, amiben itt ma reálpolitikai megfontolásokból megegyeznek politikai tényezők, az neki nem elég, az neki kevés. Külön elbánást kíván, mert különben el fog pusztulni és 60 éves öregember lesz, és még majd akkor szülhet magának egy fiút, hogyha nő, de ugye akkor már nem fog megfoganni. Ezek nagyon súlyos dolgok és meg tudom érteni azt hogy itt van egy generáció amelyik azt mondja, hogy már ebből elég. Aki nekem 10 év múlva, 20 év múlva, 30 év múlva tudja talánra megígérni, azzal nem tudok elkezdni csevegni, mert nem tudott nekem olyan ajánlatot tenni ez az ország, hogy érdemes legyen beleelegyednem a hétköznapijaiba, abba, hogy miről is folyik itt most tulajdonképpen a szó. Mit is kell itt most megtanulni ahhoz, hogy én szocializálódjam.

[01:43:19](#)

Milyen elháríthatatlan reálpolitikai szempontokat kell tekintetbe vennem ahhoz, hogy bele tudjak illeszkedni ebbe a kiegyezés hangulatba, amelyik az egész országot belengi. Én ezt nagyon jól meg tudom érteni és nem csodálkozom azon, hogy a Fidesz tartja magát a népszerűségben és a politikai orientációban. Ebben valószínűleg később is így lesz. És jó, hogy így van, ez egy létező dolog, egy létező összefüggése ennek a mai társadalomnak, ami a Fideszbe megjelenik. Nem haragszom rájuk, egy picit irigylem is őket. Rá gondolkodom arra, hogy nekünk is ilyeneknek kellett volna lennünk 20 éves korunkban, és hiába voltunk ilyenek ketten vagy hárman, talán, vagy mondjuk ehhez hasonló, mert ilyennek ketten vagy hárman nem lehet lenni. Ilyennek 2 vagy 3 ezren lehet lenni vagy annál többen. Ez ezt gondolom.

[01:44:30](#)

Alexa Károly: Nem tudom Szegeden, a bölcsészkaron szintén sok lány van, gondolom. Most félre értés ne essék, nem akarom bántani. Sok lány van itt is nem? Mert Pesten ott nem tudom, 80 vagy hány %-ban lány. Most ez nem bántásból, igazán félre értés ne essen.

[01:44:48](#)

Csengey Dénes: Legalább ez az egy előnye legyen, meg az egyel több.

Alexa Károly: De azért nem meglepő az, hogy a Fidesz is olyan helyeken szerveződik inkább ahol több a fiú hallgató, közgazdasági egyetem például, jogászoknál. Nem? Azért a lányok azért más fajták, mint a férfiak vagy mások. Nem ilyen politizálgatók. Csak gondolom én, mint egy oktató.

Kérdező 3: Én azért nem itt húztam meg a határt. Hanem épp arra helyeztem a hangsúlyt, hogy szerintem Fideszre visszatérve. Például azért népszerű a Fidesz, mert nem annyira nemzeti színezetű, amit sokan azért a környezetemben, a bölcsészkaron nemzeti színezetet hajlamosak demagógiának, vagy demagóg szólamonként megbélyegezni.

[01:45:37](#)

Csengey Dénes: És mondd a franciát is? A francia nemzeti színezetet? Vagy az olasz nemzeti színezetet is vagy csak a magyart? Vagy, hogy van ez?

[01:45:50](#)

Kérdő 3: Demokrata fórum által képviselt nemzeti színezetű eszméket, deklarációkat. Hajlamosak demagóg kijelentésekként viszonyulni hozzájuk. Ez az én tapasztalatom.

[01:46:08](#)

Kérdő 4: Talán azzal kezdeném is, hogy az egyetemisták, illetve a bölcsészek és a *Hitel*, illetve a bölcsészek és az MDF kapcsolatában két dologról van szó. Tehát, hogyha a bölcsészek és a *Hitel* viszonyát nézzük, abban nem értek egy az Ágnessel. Ő az előbb felszólalt diák, hogy az egyetemisták nem olvassák a *Hitelt*. Sőt, a három független lap közül egyértelműen a *Hitelt* olvassák legtöbben. Annak ellenére, hogy 1-2 ember, akivel beszéltem az szintén támaszt bizonyos kétségeket a *Hitel* 1-2 rovatával szemben. Sokan megemlítik, hogy például miért írt Fekete Gyula *Hitel*-be, vagy éppen ez a problémájuk a *Hittel*, [...]. Aztán más problémák is előkerülnek. Ennek ellenére mondom, messze a legnépszerűbb az egyetemisták közt a *Hitel* és sokan olvassák. Tehát a *Hittel* és az egyetemisták kapcsolatában nincs gond. Az egyetemisták miért nem lépnek be az MDF-be, ez már egy kicsit problematikusabb kérdés.

[01:47:08](#)

És itt nem csak az egyetemistákkal van gond, hanem talán valamennyire az MDF-el is. Ugyanis én úgy érzem, hogy az MDF-nek igazából még nincs kidolgozott programja. Tehát, ha az ember olvassa, mondjuk a *Heti Világgazdaság*ot és ott Joó Györgynek a nyilatkozatát, vagy a *Hitel*-ből a Szabó Györgyét, vagy a Bíró Zoltán nyilatkozatát, hogy párttá alakul az MDF, vagy nem, vagy egyéb problémák, amik felmerülnek az kivárára készleten a bölcsészek egy jó részét. Sokan várnak itt a kongresszusra. Hallottam olyan véleményeket például, hogy a kongresszuson biztos, hogy ketté fog válni az MDF-nek kétszárnyuk az írott törvény és a politológusok és jogászok. Tehát felmerült ez is. Azért mondom, hogy itt még nincsenek kialakult vélemények, mindemellett ugye alakulnak a pártok, szervezetek, tehát azt is kívárlják az egyetemisták, hogy hova lépjenek be, melyik milyen programmal áll elő.

[01:48:03](#)

Úgy látom, hogy ugye a magyarság valamikor még politikus nemzet volt, aztán politizáló nemzetté vált. Aztán volt egy korszak, amikor csönd és semmiféle, most visszatértünk talán a politizáló nemzethez az vonatkozik az utcára is. Ki kell várni, amíg politikus nemzetté válunk,

ha azzá válunk. Azért mondom, hogy 40 év hallgatás után nem kell azt várni, hogy egyből mindenki beugorjon az MDF-be vagy az SZDSZ-be.

[01:48:27](#)

Biztos, hogy arra az egyetemisták nagy része szimpatizáns az emberekben. Annak ellenére mondom, sokan kívárnak és én is ezután csak, hogy mi történhet itt majd a kongresszus után, hogy mi lesz a kongresszuson. Szóval nem látom egyértelműen én itt azért a nagy kompromisszumnak, illetve a biztos és értelmű egységnek az EP-t, úgyhogy nem tudom, hogy mi lesz. Szóval én nem érzek olyan kétségeket, mint mások, hogy így ketté válnak az emberek, de nem tudom még, hogy milyen. Szóval azért mondom, hogy szóval a többiek, jó érzés így van, hogy kívár egyelőre. Mindemellett szimpatizáns és olvassa a *Hitelt*, tetszik neki a *Hitel* nekem nincsenek a *Hitellel* kétségeim, nagyon tetszik. Mondom, valakinek Fekete Gyula nem tetszik, van, akik azért vár, hát tudom ez mennyire igaz, hogy a Szörényi tanárúrnak lesz külön rovata a *Hitel*ben.

Csengey Dénes: Lesz, lesz.

[01:49:25](#)

Kérdező 4: Szegedi bölcsészkaron gondolom ez is megnöveli az olvasó számot.

Alexa Károly: 50 voks, megint.

[01:49:35](#)

Kérdező 4: Úgyhogy ezért mondtam, hogy ezt a problémát képzelem elsősorban és nem a rendszerrel, szóval azért úgy más dolgok is előjönnek, nem csak a bölcsészekkel van a gond. Meg nem csak, meg egyáltalán, ez a kor, ez az időszak most olyan, hogy nagyon sokan kívárnak nem csak az egyetemisták, hanem az utca politizáló és várják, hogy hova lépjenek be. Akárhogy is nézzük az alternatív csoportoknak, pártoknak még nincsenek igazán nagy létszámú támogatói, tagjai. Úgyhogy 1-2 évet várunk kell, ki kell állni programokkal, hogy döntsön az ember és aztán majd belép valahova. Egyértelmű. Mondjuk nem a KISZ-be, természetesen, ha nem a Fidesz, akkor a KISZ-be.

[01:50:20](#)

Csengey Dénes: Engem nem érint az olyan tragikusan, hogy nem olyan látványos, és nem olyan nem olyan zúdulásszerű a független mozgalmak tagságának a növekedése, mint azt talán az ember az ösztöneiben, a lelkében szeretné vagy képzelni, vagy természetesnek tartaná ebben a mai helyzetben. Azt is meg kell mondanom, hogy '88. szeptember 3-a után, amikor a Fórum szellemi, politikai mozgalommá alakult át és kinyilvánította, hogy tagsági viszony létesíthető, három hónapon keresztül tulajdonképpen december elejéig, talán december végéig nagyon tudatosan fékeztük a jelentkezések ütemét, mert két dolgot lehetett elképzelni. Az egyik az, akkor valóban szeptember 3-a után szinte áradás szerű volt az érdeklődés, de egy nyugodtabb gondolkodással át lehetett látni, hogy ez az áradásszerű érdeklődés ez nem egészen a mi akkori erőnk következménye. Hanem annak a következménye, tulajdonképpen ebben a pillanatban történt meg az a gátszakadás a magyar sajtóban, hogy a független mozgalmak országos nyilvánosságot kaphattak a napilapokban, rádióban, televízióban, hogy még tartott a szeptember 3-i lakiteleki Tamás Balázs, amikor már a kormányzóvivő nyilatkozott róla, a 168 órában, méghozzá tudomásul vevőleg.

[01:52:05](#)

Tehát, egyrészt tisztában kellett lennünk azzal, hogy ez az áradásszerű érdeklődés ez nem egészen csak a dolognak, mármint az MDF-nek a természetéből következik, és akkor két lehetőség volt. Az egyik az, hogy megpróbálunk egy ilyen statisztikai bombát fabrikálni, hogy két hét alatt vagy három hét alatt, 50 ezer, vagy 60 ezer, vagy 100 ezer, ami akkor elképzelhető volt. Ott két-három hétig ez egy lehetőség volt, hogy százezres tagságra. Hogy ott minden levelet, ami szimpátia nyilatkozat, azt jelentkezésnek, vagy mint ahogy kívánták a levelek, hogy aki az utcán megállít, és hogy az mind lehetett volna egy ilyen statisztikai (?) csinálni, akkor senki sem tudta volna minket, kilencünket is beleértve tavaly decemberben, hogy mi a Magyar Demokrata Fórum.

[01:53:06](#)

Az lett volna 50 ezer név, vagy 100 ezer név, de úgy hogy mi sem tudtuk volna, hogy ki az az 50 vagy 100 ezer, és az 50 vagy 100 ezer sem tudta volna, hogy ki a másik és hol vannak a tájékozási pontok és hogyan folytatódik ez a Magyar Demokrata Fórum nevű történet. Nem volt a kezünkben nyilvánosság, nem volt a kezünkben napi sajtó. Nyilvánvaló volt, hogy a rádiót, televíziót nem tudjuk akkor úgy használni, hogy az lehessen a tájékozási pont. Tehát

a másik megoldás mellett döntöttünk, hogy jöjjenek létre a helyi csoportok, hogy, aki csatlakozni akar a Fórumhoz, annak meglegyen, lehetőleg minden településen.

[01:54:00](#)

Most oda, akkor oda kell elmenni, és amíg ez létre nem jött ez a körülbelül 200 már abszolút működő, és újabb 200-220 éppen megalakult, hogy közvetlen megalakulás előtt álló csoport így jön ki az a 400-as szám, ahány helyi csoportja a Fórumnak van, és most van meg a lehetőség arra, hogy ez a mozgalom úgy tudjon felvenni tagságot, hogy valóban mozogni is tudjon. Hogy információ áramlást meg kell teremteni a kezdetén tartunk. A vidéki csoportok és az országos elnökség között, a vidéki csoportok és a vidéki csoportok között.

[01:54:52](#)

Közben, az egész Fórum szervezete még az ideiglenesség, a kinyilvánított ideiglenesség állapotában van, az országos értekezletig maga a szervezet iránt is ideiglenes, maga a mostani elnökség is hangsúlyozottan ideiglenes és azzal fogja elkezdni az országos gyűlést, hogy lemond. Tehát, ebben a pillanatban én azt gondolom, hogy zavarba is hozott volna minket az, hogy mondjuk egy nagyságrenddel, egy nullával nagyobb tagság.

[01:55:28](#)

A másik dolog, hogy éppen csak elkezdtek kialakulni azok a politikai folyamatok az országos politikában, éppen csak elkezdett kialakulni, és még inkább csak kilátásokban a független mozgalmak integrálódása a politikai döntési rendszerben. És úgy tudom, hogy vidéken is, ahol most már mindenütt megvan a kapcsolatfelvétel, tanácsokkal, pártszervezetekkel, újabb konfliktus források a dezinformáltságból, abból, hogy nincs napról-napra működő információs hálózat és tulajdonképpen néhány ember rögtönzése is eldönthet egy rossz lépést egy helyi szervezetben. Nem kezdődtek el a valóságos politikai folyamatok.

[01:56:20](#)

Na, most, hogyha nagy tömeg politikai elszántsággal, politikai követelésekkel, de nem határozott napról-napra a helyen világosan látható politikai folyamatokban vesz részt. Akkor mit csinál? Akkor tüntet, reggel, délben, este? Petíciókat ír reggel, délben, este? Kiad minden nap egy a tegnapiénál radikálisabb nyilatkozott? Na és akkor mi történik? Egyszerűen észre kellett venni azt, hogy vége van a metaforákkal politizálás korszakának. Vége van annak, amit

egy órával ezelőtt úgy mondtam, hogyha valaki kimondott egy tiszta őszinte mondatot, akkor az egész szerkezete érintette, az egészre kiterjedő érvénye volt, pusztán annál fogva, hogy elhangzott.

[01:57:19](#)

Itt most egy demokratikus Magyarországot, de ennél kevesebbet mondok. Egy független politikai szervezet, a Demokrata Fórumot lépésről lépésre meg kell építeni és alkalmassá kell tenni arra, hogy politikai szervezatként és majd politikai pártként működjék. Ennek rengeteg feltétele van, és ezek inkább a belső feltételek, nem az hiányzott nekünk, ami most megtörtént, hogy az MSZMP KB adjon egy szabadság levelet átalakítási ügyben, hanem feltételei vannak, teljesítendő feltételei, hogy egy politikai szervezetet pártként tudjon működni az egész országban mindenütt, ahol jelen van. Ameddig ezt a szervezetet így nem építettük meg, addig, itt most visszatérek erre a párt nem párt kérdésre, mert én úgy gondolom, hogy a párt készül a Magyar Demokrata Fórumban és úgy gondolom, hogy még nem az. És úgy gondolom, hogy túl vagyunk a ráolvasások korszakán, amikor kimondunk egy szót és várjuk, hogy beteljesüljön. A Fórum, nem akkor lesz párt, amikor kiáltjuk, hanem a **[hang megszakad]**.

[01:58:33](#)

Pártként tud működni. Meg lehet nézni. Igazán nem akarok ellenagitációt kifejtteni, de az, hogy a Kisgazdapárt az, hogy a Szociáldemokrata párt az, hogy most már a Magyar Néppárt megkezdte a működését, nem tudott politikai fordulatot adni a magyarországi eseményeknek. Nem tudta átrendezni a magyar politikai terepet. Ebben a pillanatban is egypártrendszer van több párttal.

[01:59:04](#)

Most, hogyha a független mozgalmak belenyugszanak ebbe a státusba, lihegve kimondják, hogy párt és akkor most megtörtént a dolog, az a legjobb kondíció egy NDK típusú vagy lengyel típusú többpárt rendszer kialakítása felé, mert nekem nincsenek különösebb illúzióim arról, hogy amikor az MSZMP azt mondja, hogy többpártrendszer, akkor vajon arra a többpártrendszerre gondol-e, amire mi is gondolunk. Nem is kárhoztatom érte. Hát múltja sem, eszméi sem predestinálják arra, hogy valódi demokráciában gondolkodjék. Az MSZMP-nek ma is csak egy saját magán, az ország sorsával szembeni, de felülemelkedni tudó vékony reform

rétege az, amelyik komolyan elkötelezte magát valódi demokratikus pluralizmus és valódi többpártrendszer megteremtése felé.

[02:00:09](#)

És tehát, ezért most ezért most nem a ráolvasás ideje van, hanem meg kell építeni. És most már úgy kell nevezni a dolgokat, amik. És ezért mozgalom ma, szellemi politikai mozgalom a Magyar Demokrata Fórum és én azért fogok küzdeni, előre bocsátva, hogy nem tartom vitathatónak, hogy politikai párt készül a Fórumon. Azért fogok küzdeni, hogy akkor hívjuk annak, amikor az lesz, mert különben szövődményes folyamataiba bonyolódnánk bele az öncsalásnak, ami nem jó indulás egy megteremtő demokratikus politikai korszakhoz, gondolom én. De valakinek más véleménye van, vagy más véleménye lesz akár az országos gyűlésen, akkor ez a vita majd lezajlik, és nem nagyon tartom valószínűleg, hogy ketté fog szakadni a Fórum.

[02:01:21](#)

Annus József: Kérdező? Hozzászóló? Igen.

[02:01:27](#)

Kérdező 5: Azt szeretném megkérdezni, hogy vajon a Demokrata Fórumnak a lehetőségében lévő írók, illetve a Demokrata Fórum ellenségét többnyire adó írók, azok mennyire érzik magukat íróknak és mennyire érzik magukat politikusoknak? Illetve, ezt a kettős funkciót hosszú távon is be tudják-e tölteni.

[02:01:53](#)

Csengey Dénes: Tulajdonképpen érintettem már ezt a gondolatot. Igen jó, de két szóban talán. Szóval nem látok elvi nehézséget abban, hogyha egy író úgy dönt, hogy most politizálni kezd, mondjuk politikus lesz, és ehhez bizalmat kap azoktól az emberektől, akiknek képviselőként politizál, akkor politikussá váljon. Mint ahogy a kedvenc fordulatom, amikor ellenszenvesen és támadóan teszik fel ezt a kérdést, hogy képzeli azt maguk írók, hogy maguk politikusok lehetnek, akkor azt szoktam mondani, hogyha a nyomdászok lehetnek, el tudom képzelni, hogy akár még írók is lehetnek politikusok, de ez komolyabb kérdés, mert az viszont nyilvánvaló, hogy azon a módon nem lehetünk politikusok, ahogyan eddig voltunk, hogy író és politikusok. Szabadidős politikusok, hogy amikor ráérünk, akkor politikusok. Ezt most egyenként mind

megtapasztaltuk ebben az elmúlt egy évben, amikor fejenként szerintem legalább 80-100 gyűlésen voltunk az országban, sőt, Nyugat-Európában és a világban szanaszét MDF ügyben. Tehát most már mindenki észrevette azt közölünk, hogy ezt a kérdést el kell dönteni, hogy igen vagy nem? Mert ha igen, akkor meg fognak szakadni írói pályák, szünetelni fognak írói munkásságok, de ebben nem lehet kollektív döntést hozni. Tehát nem lehet, senkit sem testületileg arra kötelezni, hogy ezt a döntést hozza meg, ezt az áldozatot hozza meg. Beszéltem az előbb arról, amikor még nem voltál itt, hogy nem mindannyiunknak ugyanez a kérdés van feladva.

[02:04:08](#)

Lezsák Sanyi alig múlt 40, én 36 vagyok, Fekete Gyula közelebb a 70-hez, közelebb? Segítsetek. Közelebb a 70-hez, mint a 60-hoz. Ha azt mondjuk, hogy néhány év, az nem ugyanazt jelenti az ő szájából, mint az én számból. Mást kell mérlegelnie neki vagy Csoórinak, de Csurkának is, mint mondjuk nekem vagy Lezsáknak. Tehát kollektív döntés ebben nem hozható, de ezt a döntést mindenkinek meg kell hoznia magában ez természetes.

[02:04:41](#)

Annus József: Tessék, [...]

Kérdező 6: Érkezett-e már a szerkesztőség felé valami fenyegetés vagy rosszallás alkalom, [...].

[02:04:56](#)

Alexa Károly: Riasztó csend van. Olyanok, olyan, nem volt semmi harc, semmi. Olyan volt, hogy [...] ilyen testőre, aki vigyáz rád, az jött újságot kunyerálni. Tényleg, ez nem vicc. De tényleg, [...] (?) nincsen. Szóval nincs.

[02:05:20](#)

Csengey Dénes: Mondjuk ennyi talán történt az alatt a 10 év alatt, amióta harc folyik a *Hitelért*, hogy azt világossá tudtuk tenni, hogy ez a dolog elég reménytelen velünk ilyen telefonokkal meg üzenetekkel. Hogy van egy mód, a bírósági tárgyalás, amin meg lehet támadni a *Hitelt*, de más módon befolyásolni ezt talán világossá tudtuk tenni és azért nincsen ilyen irányú kísérlet.

[02:05:52](#)

Alexa Károly: Meg egy működésképtelen hatalommal vagyunk az összezárva. Ez nem öröm.

Ez elvi kérdés, nem tudnak semmit csinálni, mert sajtóirányítás mondjuk nem csinálnak (?), de sajtó van anélkül is, de más sem irányítanak, mást sem nagyon befolyásol a kötelmei szerint.

Csengey Dénes: A *Népszabadsággal* se nagyon bírnak most.

Alexa Károly: Igen, tévé rádió ezek mind kész.

[02:06:22](#)

Annus József: Tessék, ott van kérdés, bocsánat.

[02:06:27](#)

Kérdező 7: Mélyen tisztelt (?). Már többször felmerült a politizálás problematikája [...]. Az az érdekes, hogy a politizálás képtelen [...]. Tehát, amikor a hallgatás (?), akkor [...] demokrácia(?). És én úgy látom, hogy ez valami [...], és politizálásnak negatív értéke volt. Én nem tudok írni, mert politizálok, mint hogyha egy jó politizálónak nem is volna értékes ember. Mindig a politikusokból hiány is van Magyarországon. Ez azért is van, mert nem nevelődtek ki a szerepléshez, hogy fel kell ülni.

[02:07:22](#)

A (?) -nek volt és a (?) volt például úgy gyűlése. A (?) képviseli a rendet, [...], akik természetbe(?) szabadidejükbe is és nem [...] képviselői egy olyan szakadtan, és ezt igazából lendületből is és indulatból beszéltek. Nem tud, mert hát végül is úgy megnyerni többséget annyira, a közömbös többséget, akik végül is tovább kampányolnak. Tehát valahogy ennek a nemzedéknek (?) is föl kellene azt hiszem nőni, a politizáló nemzedéknek is, és erről az is hozzátartozik, hogy az egyetemen egyre inkább tapasztalom, hogy a szakmaiság a valamilyen módon háttérbe szorul. Tehát, az ideologikussággal valahogy elkerülnek végül is a dolgok. Tehát a politizálás az még mindig ideologikusságot jelent, tehát a *Hitel*ben is például nagyon sok a morgolódás, nagyon sok a hibák egymás utáni felemlegetése, hiányzik például a higgadt elemzése, a megfontolásoknak, a töprengések az oldala.

[02:08:36](#)

Tehát, mi most egy jó színpad az utolsó lemez, a Zoltán közgazdász elemzése, ami valamilyen konstruktív volt, vagy Bíró Zoltánnak a köztársasági elnökről szóló ilyen nagyon [...], egy kicsit hiányoltam, hogy elmondhatta volna nem jogász szempontból. Tehát, jó lett volna, hogy elmond egy összefoglalást, hogy mi, miért hiányzik. Most például nagyon fontos dolog, amit el kell dönteni a parlamentnél az egy vagy két kamarásság. És például ilyen dolgoknak a megtárgyalására nagyon jó fórum a *Hitel*. Tehát, ez az egyik ilyen megjegyzésem, tehát ott a vitákat mindenképpen például [...] is kellemes beszélgetés volt, mert nagyon jó volt [...]

[02:09:26](#)

Éves ütközés vagy éppen a kritikának a visszautasítását én azért nem értettem teljesen jogosnak, mert az odafigyelés és (?) az előadásokat az, hogyha valaki komoly és jó kritikákat ír a dologba mennyire (?) az igazából, hogy valakinek milyen most [...] magyar színházat, hogyha tényleg komoly és jó kritikák jelennének meg végül, egy odafigyelő közönséget, komoly ritka, meg is változtatná ezt a struktúrát. Tehát ilyen módon ennyiben azt tartom, hogy ez egy ilyen fontos dolog.

[02:10:04](#)

És akkor végül azt mondanám, hogy tényleg a morgolódások helyett a szabályozások, elemzések volnának a kérdésesek, tehát maga a kultúrának a szabályozása, hogy kinevezze ki, például ne csak közgazdasági szabályozás a fontos, mert ezek vezetnek csak konstruktív útra. Tehát, hogy például a kinevezéseknek a lehetősége vagy a szakszervezeteknek a beleszólási oldala. Ezek mind szabályozási kérdések vagy a színházi vezetés, folyóirat vezetési problémák. Valamilyen szinten minden ország ezt, valamilyen szinten szabályozza, és ez nem jelenti azt, hogy ez feltétlenül [...], de ezt az oldalt talán jobban utána kellene (?). Jó hát.

[02:10:56](#)

Annus József: Tessék parancsolni.

Kérdező 8: Azt szeretném kérdezni, hogy hogyan élte meg, hogy [...] a szerkesztőséget, Grósz Károly főtítkáruk legutóbbi fenyegetéseiben a nyilvánossággal kapcsolatban. Éleskőrmű oroszánt lát benne vagy egy releváns (?).

Alexa Károly: Melyik fenyegetésre gondol? Többször volt feljelentés.

Közönség: Most a legutóbbi.

Csengey Dénes: A televízió interjú.

[02:11:27](#)

Alexa Károly: Hát van egy MDF állásfoglalásunk. Mondjad.

Csengey Dénes: Nem hagyjuk magunkat feszélyezni ettől a megjegyzéstől. Komoly fenyegetés, természetesen, és egy ilyen idézőjelbe is tette a az egész interjú során előadott demokratikus hajlandóságokat.

[02:11:47](#)

És itt egy pillanatra visszatérnék még arra a szóra, hogy mozgólódások nem morgolódás, és hogy komolyan és elemzően kellene-e beszélni arról, hogy hogyan kell elrendezni ezt az országot. Ez teljesen igaz. Valóban komolyan és elemzően kellene erről beszélni, de van itt egy kérdés. Tudniillik az, hogy az történik e itt, most, majd Magyarországon, aminek történnie kell. Vagy azt történik, hogy ebből megtörténik annyi amit az MSZMP eltűr és a többi nem történik meg addig. Addig amíg ez a kérdés nem dőlt el addig egy picit, hogy mondjam, futuristák ezek a szakszerű elmélkedések arról, hogy hogyan lehet racionálisan elrendezni egy politikai szerkezetet vagy egy kulturális intézményrendszert és a morgolódások pedig, hát itt azért 40 éven keresztül hallgatott egy nép.

[02:13:01](#)

Én nagyon csodálkoztam volna. Tudtam előre, hogy nem így lesz. Nagyon csodálkoztam volna, hogyha 40 év hallgatás, lefojtottság, megnyomorítottság, néhány deportálás és szörnyű emberi sorsok sora után megköszönlte volna a torkát és a belga parlament csevegő modorában szólal meg. Lehetetlenség, de abban teljesen igaza van, hogy olyanná kell válnunk minél hamarabb, mint amit mondott. Ez így van. És még egyet, hogy volt egy olyan a gondolatban, hogy az írók most azért nem írnak, mert politizálnak, eddig azért nem írtak, mert nem lehetett politizálni. Hát ezt az eddig azért nem írtak mondatot nagyon megköszönném, hogyha meggondolná egy kicsit, mert hogyha végig nézzük Csurka műveit vagy Csoóri műveit, vagy talán lehetne folytatni ezt a sort, hogy nem írtak volna, az erős túlzásnak látszik. Egyébként egy hosszú,

kultúrpolitikai kurzus sugallta ezt a téveszmét a közvéleménynek, hogy azok az írók, akik politizálnak, azok nem írnak, azok nincsenek műveik, satöbbi. Ez valószínűleg mélységesen nem igaz. Írtak, és aztán ráérő idejükben politizáltak.

[02:14:39](#)

Kérdező 7: A reflektálás nélküli írásnak ez egy olyan impotens dolog. Ez olyan, hogyha nem írunk, ha nem reflektálnak rá, tehát nincs közönsége. Még a (?) se. Nagyon kevesen teszik ezt meg. Ilyen módon, ennek a korábbi rendszernek nagyon nagy bűne az, hogy nem jelenhettek meg, nem szembesülhetettek végül is a közönséggel. Tehát ilyen módon értem azt, hogy végül is a korábbi rendszerben hát mondjuk [...] sokan nem olyan mértékben termeltek, akkor mondjuk így, amilyen módon. Tehát ennek úgy értettem, [...] az előző megjegyzésemet, tehát ez...

[02:15:24](#)

A másik pedig a (?) nem azt válik igazán (?) morgolódásoknak, hanem a hibát halmozott, egymás utáni felemlegetése, aminek egy bizonyos. Az ember nagyobb következetesen utána jár. Inkonzisztenciát is tapasztal, hogy azt is kifogásolja, ami valaminek a következményeként volna, tehát valamilyen módon úgy látom, hogy a hibáknak még a [...] az ok okozati (?) se próbálja (?). Még az is igaz, hogy nem minden ok okozati lánc az helyes. Szóval nem mindig az ember jó helyen ragadja meg, hanem még ezek közül is kell választani.

[02:16:03](#)

Csengey Dénes: Igen, ez mind teljesen igaz. Én csak azt próbáltam közbe vetni, hogy az egy természeti folyamat, amíg a földdel eltömött torokból kijön egy nyugodt hangon elmondott elemző mondat. És gondolom, most ez a természeti folyamat zajlik azzal a céllal természetesen, amit Ön mondott, hogy olyanokká váljunk nyugodtakká, elemzőként, (?), aki nyugodtan ül a széken, és mondja, hogy most ennek pedig így kell lennie, ennek így, ennek így, ennek így, ennek így. Ilyennek készülünk mindannyian, és még nem vagyunk ilyenek.

[02:16:43](#)

Kérdező 7: Ez ellen kicsit tiltakoznék [...]

Csengey Dénes: Esetleg egy páran már ilyenek vagyunk.

[02:16:49](#)

Kérdező 7: [...] racionalításban senki (?) ugye ezt kell lennie, hogy a modelleket jó lenne, ha mutatnánk végül. Tehát ha az emberek amíg tudnak, dolgozzanak a modelleken, alkossák meg, és végül a megvalósíthatóság a végén nem sikerül. Tényleg [...] kérdésre, hogy ez mennyire elfogadható.

[02:17:17](#)

Annus József: Tessék, van e még kérdés? Nem. Nincsen. Hát gondolom, a vendégek nem haragszanak meg, ha én nem erőltetem, túlságosan, mert utaztak és minden egyebeket. Inkább megköszönöm az ő részvételüket és a fáradtságot, hogy eljöttek hozzánk és hát nem tudok másként, mint a régi szerkesztő köszöntéssel elbúcsúzni tőlük, hogy jó lapot.

[02:17:46](#)

Alexa Károly: Viszont kívánom, mert itt három szerkesztő ült ennél az asztalnál, nyilván mindenki tudja, de nem azért(?).

[02:17:54](#)

Annus József: Köszönjük szépen a figyelmet.